

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

**Trestněprávní odpovědnost
v ochraně životního prostředí**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor diplomové práce:

Lucie Turečková

Vedoucí diplomové práce:

doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Datum vypracování (uzavření rukopisu):

30. dubna 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. dubna 2013

.....

Lucie Turečková

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

Obsah	1
1. Úvod.....	3
2. Vymezení základních pojmů.....	5
2.1. Životní prostředí	5
2.2. Ochrana životního prostředí	6
2.3. Právo životního prostředí	7
2.4. Právní odpovědnost	8
2.5. Odpovědnost v právu životního prostředí	8
2.5.1. Odpovědnost za ztráty na životním prostředí	9
2.5.2. Deliktní odpovědnost.....	11
3. Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí	14
3.1. Funkce trestního práva obecně a v právu životního prostředí	14
3.2. Mezinárodní úprava.....	16
3.3. Evropská unijní úprava.....	18
3.3.1. Vývoj evropské unijní úpravy	18
3.3.2. Aktuální evropská unijní úprava	19
3.4. Vnitrostátní právní úprava	23
3.4.1. Trestněprávní odpovědnost fyzických osob	27
3.4.2. Trestněprávní odpovědnost právnických osob	29
3.4.3. Zhodnocení platné právní úpravy.....	35
3.5. Shrnutí	37
4. Trestné činy proti životnímu prostředí.....	39
4.1. Obecná charakteristika	39
4.2. Jednotlivé trestné činy proti životnímu prostředí	40

4.3. Shrnutí	46
5. Trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí	48
5.1. Legislativní vymezení	50
5.2. Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti	52
5.3. Aplikační praxe	53
5.4. Shrnutí	54
6. Trestný čin Týrání zvířat	55
6.1. Legislativní vymezení	55
6.1.1. Zvíře jako objekt	57
6.1.2. Týrání jako objektivní stránka trestného činu	58
6.2. Shrnutí	59
7. Závěr	61
Seznam použitých zkratk	63
Seznam literatury	64
Shrnutí.....	72
Summary	73
Abstrakt.....	74
Abstract.....	75
Klíčová slova	76
Key words	76

1. Úvod

Životní prostředí a jeho příznivý stav je pro život člověka velmi důležitou podmínkou. Ačkoli jsme schopni vyrobit si téměř vše, co ke svému životu potřebujeme, na přírodě jsme všichni přirozeně závislí. Ať už jde o vzduch či vodu, bez kterých by život na Zemi nebyl možný, nebo o půdu, bez jejíž existence by byla obživa lidstva zcela nepředstavitelná. Stav životního prostředí a všech jeho složek tedy logicky ovlivňuje úroveň životů nás všech.

Tento vztah je však oboustranný. Totiž právě samotný člověk svou činností ovlivňuje stav životního prostředí ze všech organismů nejvíce a bohužel musím konstatovat, že nejde pouze o vliv pozitivního charakteru. Jde tedy v podstatě o uzavřený kruh, kdy vše, co lidstvo životnímu prostředí „provede“, se mu dříve či později vrátí. Z tohoto důvodu bychom měli ve svém vlastním zájmu životní prostředí chránit před neúměrnými zásahy způsobujícími jeho znehodnocení, kterých bohužel s rozšiřující se průmyslovostí světa stále přibývá.

Existuje velké množství nástrojů, prostřednictvím kterých můžeme životní prostředí chránit. Osvětou a vzděláváním počínaje, právními normami konče. Nástroje mohou být považovány za více či méně účinné, s ohledem na jejich závaznost. Za nepochybně nejúčinnější jsou považovány nástroje právní. Prostřednictvím právních předpisů je životní prostředí chráněno nejdůsledněji, když za protiprávní jednání teoreticky i prakticky následuje postih, jehož prostřednictvím je posilováno povědomí široké veřejnosti o žádoucím a nežádoucím chování. Postih může vyplývat z různých režimů, režimu občanskoprávního, správního či trestněprávního.

Tato diplomová práce pojednává o právní odpovědnosti vycházející z režimu trestního práva, se stručnými zmínkami o režimech ostatních, a to v rámci právního řádu České republiky. Nabídne vymezení základních pojmů, bez nichž by se práce neobešla (2. kapitola), nastíní vývoj problematiky trestní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí i její řešení v mezinárodním či evropském rámci (3. kapitola). Bližší pozornost věnuje také trestněprávní odpovědnosti právnických osob, jejíž nedávné zavedení do českého právního řádu bylo provázeno nesčetnými debatami o vhodnosti a

správnosti takové úpravy. Přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění, však došlo k posílení ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva, s ohledem na skutečnost, že „úhlavními nepřáteli“ životního prostředí jsou zejména velké společnosti, které byly až do nabytí účinnosti uvedeného zákona postihovány pouze v rámci správního práva, a to nedostatečně.

Cílem této diplomové práce je nabídnout analýzu současné české právní úpravy trestní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí, ústavními základy počínaje, trestním zákoníkem konče, a to včetně podrobnějšího pojednání o jednotlivých trestných činech obsažených především v hlavě osmé trestního zákoníku, ale také v hlavách ostatních (4. kapitola).

Ve svém závěru se bude práce podrobněji věnovat dvěma trestným činům – Poškození a ohrožení životního prostředí, včetně jeho nedbalostní formy, a Týrání zvířat. V rámci těchto dvou kapitol (5. a 6. kapitoly) bude nastíněn vývoj právní úpravy uvedených skutkových podstat a rozebrána jejich současná legislativní vymezení. Výběr právě těchto trestných činů nebyl náhodný. Trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí tvoří základ pro ostatní trestné činy, je obecné povahy a má za sebou několikrát vývojová stádia. Trestný čin Týrání zvířat je trestným činem zvláštní povahy a v dnešní době je bohužel velmi často páchaný.

Při psaní diplomové práce byly použity jak knižní, tak časopisecké zdroje, informace dostupné z relevantních internetových zdrojů, právní úprava zveřejněná v oficiálních sbírkách, judikatura soudů a informace poskytnuté vedoucím diplomové práce, doc. JUDr. Vojtěchem Stejskalem, Ph. D. při konzultacích.

Práce vychází z právního stavu platného ke dni 17. března 2013.

2. Vymezení základních pojmů

Pro účely této diplomové práce je nutné vymezit si nejprve některé základní pojmy, které jsou pro tuto práci stěžejní a budou se v následujících pasážích více či méně často opakovat.

2.1. Životní prostředí

Definici pojmu životní prostředí nalezneme v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění (dále jen ZŽP). Ustanovení § 2 tohoto zákona říká: „*Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie*“. Dle Damohorského z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že jde o hmotný svět, konkrétně o tu jeho část, kterou tvoří příroda, připouští ovšem, že existují názory, které pojem životního prostředí rozšiřují o tzv. prostředí umělé, tedy prostředí vytvořené člověkem¹. Dle mého názoru jde o rozšíření nadbytečné, jelikož si pod pojmem životní prostředí od počátku představují přírodu a vše, co s ní souvisí a nebylo vytvořené člověkem. Jiné definice životní prostředí pojímají jako prostor, část našeho reálného světa, který má vlastnosti umožňující existenci života².

Jak již bylo nastíněno v úvodu této práce, příznivý stav životního prostředí je pro život člověka velmi důležitou podmínkou, což je také hlavním důvodem, proč bychom měli životní prostředí chránit a snažit se, aby bylo pro život co nejpříznivější. Damohorský uvažuje stejně, když tvrdí že „*ochrana životního prostředí se ve 21. století jasně jeví jako jeden z největších úkolů lidstva, a to v jeho vlastním a niterném zájmu*“³.

¹ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 29

² Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. str. 11

³ Damohorský, M. Role soudů v ochraně životního prostředí. Úvodní poznámky a východiska. In Nové jevy v právu na počátku 21. století. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 82

2.2. Ochrana životního prostředí

Pojem ochrany životního prostředí je také definován v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění. Dle ustanovení § 9 tohoto zákona „ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování či poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování či poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“.

Z uvedené definice lze dovodit, že existuje ochrana dvojího druhu⁴. Jednak můžeme hovořit o tzv. preventivní ochraně, jejímž úkolem je předcházení znečišťování nebo poškozování životního prostředí, a jednak o ochraně následné, která slouží k omezování a odstraňování takového znečištění⁵ či poškození⁶.

K ochraně životního prostředí je nutná existence nástrojů, které slouží jak ochraně preventivní, tak ochraně následné. Základními nástroji ochrany životního prostředí tedy jsou:

- právní nástroje
- ekonomické nástroje
- vědecké nástroje
- technické a technologické nástroje
- politické a osvětové nástroje
- výchovné a vzdělávací nástroje
- organizační nástroje⁷

⁴ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 29

⁵ Definice obsažená v ustanovení §8 odst. 1 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, říká, že „znečišťování životního prostředí je vnášení takových fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů do životního prostředí v důsledku lidské činnosti, které jsou svou podstatou nebo množstvím cizorodé pro dané prostředí“.

⁶ Definice obsažená v ustanovení §8 odst. 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, říká, že „poškození životního prostředí je zhoršování jeho stavu znečišťováním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy“.

⁷ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 9.

Ačkoli nelze přesně stanovit pořadí důležitosti těchto nástrojů, lze konstatovat, že právní nástroje jsou těmi základními. S ostatními se pak vzájemně doplňují tak, že pro životní prostředí vytváří komplexní ochranu.

2.3. Právo životního prostředí

Právo je základním nástrojem ochrany životního prostředí. Od ostatních nástrojů se liší především svou přesností, závazností a vynutitelností⁸. Pro tyto své vlastnosti je považován za nástroj nezastupitelný.

Právo životního prostředí lze definovat jako soubor právních norem upravujících vztah člověka k životnímu prostředí. Vztahy takto upravené tvoří předmět práva životního prostředí. Obsahem těchto vztahů jsou pak práva a povinnosti ukládané ve formě příkazů, zákazů či jiných pravidel chování, jejichž hlavní cíl spočívá v ochraně životního prostředí. Právo životního prostředí by tak mělo určovat jakési limity pro lidské aktivity vzhledem k jejich působení na životní prostředí⁹, a je tak prostředkem prosazování představ a požadavků společnosti na to, jaký by měl být jeho stav¹⁰.

Právo životního prostředí, resp. jeho předpisy, se dělí na dvě části – část obecnou a část zvláštní. Obecná část shrnuje obecné definice pojmů, cílů a základních zásad, zvláštní se věnuje předpisům týkajících se ochrany jednotlivých složek životního prostředí¹¹.

2.4. Právní odpovědnost

Právní odpovědnost je pouze jedním z několika druhů odpovědností vyskytujících se ve společnosti¹². Vedle právní odpovědnosti rozeznáváme například odpovědnost politickou, ústavní či morální.

⁸ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 9

⁹ Mezřický, V. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Praha: Portál, 2005, str. 100

¹⁰ Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. str. 28

¹¹ Mezřický, V. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Praha: Portál, 2005, str. 101, 108

¹² Gerloch, A. Teorie práva. 4. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 178

Obecně je právní odpovědnost vykládána jako sekundární (tzn. druhotná) právní povinnost sankční povahy, která vzniká v případě porušení právní povinnosti primární.

Právní odpovědnost plní několikéré funkce. V první řadě jde o funkci represivní, jejímž cílem je tzv. „potrestání viníka“. Následuje funkce preventivní, která má zajistit předcházení samotnému vzniku závadného stavu. Funkce reparační a satisfakční se naopak týkají zájmů toho, kdo byl porušením právní povinnosti poškozen. Docíleno tak má být nápravy závadného stavu, např. formou tzv. naturální restituce, odškodnění či zadostiučinění¹³.

Obligatorními předpoklady pro vznik právní odpovědnosti jsou protiprávní jednání (komisivní či omisivní), následek (škodní událost) a příčinná souvislost mezi nimi. Fakultativním předpokladem je pak zavinění jako psychický vztah člověka k jeho jednání a vzniklému následku. Existence či naopak neexistence předpokladu zavinění vytváří v českém právu právní odpovědnost ve dvou rovinách. Jedná se o právní odpovědnost objektivní (jinak také odpovědnost za následek) a subjektivní (jinak také odpovědnost za zavinění).

2.5. Odpovědnost v právu životního prostředí

Odpovědnost je v právu životního prostředí velmi důležitým institutem. Životní prostředí je předpokladem pro život nás všech a všichni neseme odpovědnost za jeho stav. Existence institutů, které svými funkcemi udrží životní prostředí v přijatelném stavu, je proto nezbytná.

Primární právní povinností každého je tedy nepoškozovat a neznečišťovat nad míru danou zákonem životní prostředí. Jejím porušením pak vzniká právní odpovědnost, která nese v oblasti životního prostředí označení odpovědnost ekologicko-právní¹⁴.

Damohorský¹⁵ spatřuje zásadní odlišnost mezi obecnou právní odpovědností a

¹³ Tj. navrácení v předešlý stav, nahrazení majetkové a nemajetkové újmy.

¹⁴ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 73

¹⁵ Damohorský, M. Ekologicko-právní odpovědnost. In Ekologická újma a právní odpovědnost. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 5.

odpovědností ekologicko-právní zejména v primárních cílech těchto institutů. Zatímco obecná právní odpovědnost klade důraz zejména na sankci, tedy na náhradu škody poškozenému, ekologicko-právní odpovědnost klade důraz zejména na prevenci, jako jednu ze základních zásad ochrany životního prostředí, tedy na předcházení ztrátám na životním prostředí. Až následně přichází náhrada škody či sankce.

Z hlediska uplatněného práva je možné rozlišovat právní odpovědnost v oblasti životního prostředí jako odpovědnost za ztráty na životním prostředí a odpovědnost deliktní.

2.5.1. Odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Jedním z druhů ekologicko-právní odpovědnosti je odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Ztrátami na životním prostředí se rozumí jak institut škody materiální povahy, tak tzv. ekologické újmy.

- a) Škoda, jako majetková újma vyčíslitelná v penězích, je institutem čistě soukromoprávním. Jde o škodu na složkách životního prostředí, které jsou věcmi v právním slova smyslu¹⁶ a mohou se nacházet ve vlastnictví konkrétního subjektu¹⁷. Nelze proto hovořit o škodě na těch složkách, které ze své podstaty nemohou být předmětem vlastnictví. Odpovědnost za škodu je v českém právním řádu upravena zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen OZ)¹⁸. Nejdůležitější pravidlo obsahuje ustanovení § 415 OZ, které říká: *„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“* (princip tzv. generální prevence). Ve vztahu k ochraně životního prostředí také můžeme uvažovat úpravu obecné odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností (§ 420a OZ), popř. úpravu zvláštní

¹⁶ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 81

¹⁷ Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. str. 290

¹⁸ Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009, str. 17

odpovědnosti, a to odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravního prostředku (§ 427 OZ) nebo odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným (§ 432 OZ)¹⁹.

- b) Ekologická újma, jako imateriální zhoršení vlastností složek životního prostředí, které pociťuje celá společnost²⁰, je naopak institutem veřejnoprávního charakteru s prvky soukromého práva²¹. Na rozdíl od materiální škody se ekologická újma týká těch částí životního prostředí, které nemohou být předmětem vlastnictví konkrétního subjektu. Ačkoli se o problematice ekologické újmy hovořilo již od 80. let 20. století, pojem byl do českého právního řádu zaveden až v souvislosti s přijetím zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí²². Definicí pojmu ekologická újma obsahuje ustanovení § 10 tohoto zákona, které zní: „*Ekologická újma je ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.*“

Základní právní úpravu problematiky odpovědnosti za ekologickou újmu nabízí zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění. Ten ekologickou újmu definuje v ustanovení § 2 písm. a) mimo jiné také jako „*nepříznivou měřitelnou změnu přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, které se může projevit přímo nebo nepřímo,...*“ Podle tohoto ustanovení zákona se jedná především o imateriální ztrátu na chráněných druzích volně

¹⁹ Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. str. 291

²⁰ Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009, str. 22

²¹ Psutka, J. Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2011, str. 36

²² Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009, str. 21

žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovištích, na podzemních nebo povrchových vodách a na půdě²³, ke které již došlo nebo která bezprostředně hrozí složkám životního prostředí a která je způsobena provozní činností dle přílohy č. 1 tohoto zákona nebo jinou provozní činností za předpokladů, že výkon takovéto činnosti je v rozporu s právními předpisy, a že existuje příčinná souvislost mezi provozní činností a vzniklou ekologickou újmou²⁴.

Ekologická újma je na rozdíl od škody újmou celospolečenskou, již pocítuje široká veřejnost. Tento institut vznikl jako důsledek nedostatečnosti institutu občanskoprávní odpovědnosti za škody, který nemohl ze své podstaty pojmout odpovědnost za ztráty na životním prostředí jako celek. V porovnání s odpovědností za škodu odpovědnost za ekologickou újmu lépe koresponduje s potřebou ochrany životního prostředí a jeho jednotlivých složek, které nebudou ve vlastnictví konkrétní osoby²⁵. Vzniknout může jako následek nelegální, ale také legální činnosti člověka (na rozdíl od materiální škody, která vznikne jako následek nelegální činnosti), a k její nápravě má povinnost stát²⁶.

2.5.2. Deliktní odpovědnost

Na rozdíl od odpovědnosti za ztráty na životním prostředí je deliktní odpovědnost institutem čistě veřejnoprávním. Vzniká za účelem posílení odpovědnosti občanskoprávní, která nedisponuje tak rozsáhlým a efektivním aparátem postihů. Postihuje porušení primární právní povinnosti stanovené normami veřejného práva.

²³ Ust. §2 zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění

²⁴ Ust. §5 zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění

²⁵ Humlíčková, P. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, str. 62

²⁶ Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009, str. 24

V rámci deliktní odpovědnosti rozlišujeme odpovědnost správní, tedy odpovědnost za přestupky a jiné správní delikty, a odpovědnost trestněprávní, tedy odpovědnost za trestné činy obsažené v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění (dále jen trestní zákoník).

Doposud v praxi častěji užívanou je odpovědnost správní²⁷. Tato odpovědnost vzniká porušením právní povinnosti prvotně uložené právními předpisy správního práva. Jedná se o odpovědnost za přestupek, jako správní delikt fyzických osob, a také za správní delikty právnických osob a fyzických osob oprávněných k podnikání²⁸. Pramenem práva je v této oblasti především zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, a dále pak velké množství úprav roztržštěných v jednotlivých právních předpisech (např. zákon o ochraně přírody a krajiny, vodní zákon apod.). Právní úprava správněprávní odpovědnosti je teoreticky dostatečná a „*pokrývá všechny hlavní kategorie protiprávních jednání*“²⁹. Problém však nastává v praktické rovině.

Trestněprávní odpovědnost nehrála v oblasti životního prostředí až do účinnosti nového trestního zákoníku nijak významnou roli. Snad jen samotná úprava některých skutkových podstat naplňovala její preventivní funkci. Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí však byly nedostatečné a tresty za jejich spáchání neadekvátní jejich nebezpečnosti. Samostatným problémem byla také trestněprávní odpovědnost právnických osob. Až do okamžiku účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění, (dále jen ZoTOPO) se odpovědnost vztahovala vždy pouze na osoby fyzické, které nejsou pro životní prostředí tou největší hrozbou. Tou jsou právě právnické osoby, především velké společnosti, které byly doposud postihovány za své správní delikty proti životnímu prostředí pouze prostřednictvím správního práva. Tyto postihy byly ovšem neefektivní a nedostatečně přísné, aby je postižená právnická osoba pocítila a napříště se protiprávního jednání vyvarovala. Objevují se proto „*tendence postihovat delikt*

²⁷ Damohorský, M. Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2002. str. 11

²⁸ Damohorský, M. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, str. 12

²⁹ Tamtéž.

jednání právnických osob efektivními sankcemi, a to zejména z toho důvodu, že dosavadní právní nástroje sloužící k ochraně společnosti před závadným a protiprávním jednáním právnických osob nejsou účinné a neplní dostatečně ani represivní, ani preventivní poslání“³⁰. (viz kapitola 3.4.2.)

³⁰ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

3. Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Trestněprávní odpovědnost vychází z trestního zákoníku, jehož ustanovení stanoví, která jednání jsou považována za trestné činy, a vymezí i trest za jejich případné spáchání. Obecně by mělo trestní právo hrát roli především v oblasti prevence před páchaním protiprávního jednání, a to prostřednictvím svého jak kolektivního, tak individuálního preventivního působení.

3.1. Funkce trestního práva obecně a v právu životního prostředí

Trestní právo hraje v ochraně společenských zájmů nezastupitelnou roli. Mezi několikerými funkcemi, které trestní právo má, je nejdůležitější funkce ochranná. Trestní právo tak zajišťuje ochranu nejdůležitějším právním statkům, jakými jsou zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Jde o nejpřísnější prostředek ochrany, který se využívá v případě, kdy se ostatní právní prostředky projeví jako neúčinné. Využívá se tedy pouze podle zásady tzv. „ultima ratio“, tedy jako poslední možnost.

Velice důležitou funkcí je, jak již bylo zmíněno výše, vedle funkce ochranné také funkce preventivní. Základním cílem trestního práva je působit preventivně jak na konkrétního pachatele trestného činu, tak i na širokou veřejnost. Otázkou je, zda tuto svou funkci plní dostatečně, tedy zda jsou tresty za spáchané trestné činy adekvátní jejich škodlivosti pro společnost a zda jsou schopny současné i budoucí pachatele od jejich páchaní odradit.

Nejvýraznější funkcí trestního práva je ovšem funkce represivní, jejímž úkolem je postihnout konkrétního pachatele a následně se postarat o jeho převýchovu. V oblasti represivního působení trestního práva se uplatňuje zásada subsidiarity trestní represe jako jedna ze základních zásad trestního práva, uvedena v § 12 odst. 2 trestního zákoníku, která stanoví, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (myšleno odpovědnosti

občanskoprávní či správní). Dle Šámala jde zejména o to, aby „*stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, (...)*“³¹. Dřívější důraz na tzv. materiální stránku trestného činu, tj. společenskou nebezpečnost trestného činu, byl nahrazen důrazem na formální stránku trestného činu, tj. vykazání zákonem stanovených znaků³². Doplněn byl ovšem o tzv. materiální korektiv, který stanoví, že o trestní odpovědnost půjde pouze u případů společensky škodlivých³³.

Důležitým aspektem je také důsledné vymezení podmínek trestní odpovědnosti. To zajišťuje trestní právo prostřednictvím funkce regulativní.

V oblasti ochrany životního prostředí se trestnímu právu dostalo většího prostoru až v roce 2009, kdy byl přijat nový trestní zákoník, který věnuje oblasti životního prostředí o poznání větší pozornost, než jí věnoval původní trestní kodex, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Trestní zákoník ve své zvláštní části obsahuje třináct hlav, pojímajících trestné činy rozdělené dle druhu zájmů chráněných trestním právem, tzv. objektu trestného činu. Průlomově obsahuje také hlavu, v níž se sdružují pouze trestné činy proti životnímu prostředí, jejichž druhovým objektem je ochrana životního prostředí a jeho jednotlivých složek³⁴. Vedle zakotvení samostatné hlavy pro trestné činy proti životnímu prostředí byly také přidány některé nové skutkové podstaty trestných činů, a to jak do samotné hlavy osmé, tak do jiných hlav trestního zákoníku, a zpřísnily se tresty za environmentální kriminalitu. K zásadnímu posílení funkce trestního práva v oblasti ochrany životního prostředí došlo také přijetím již zmíněného zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tyto skutečnosti svědčí jednoznačně o tom, že se ochrana životního prostředí dostává mezi prioritní zájmy společnosti.

³¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 115

³² Legální definice trestného činu je obsažena v ustanovení §13 TZ: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“

³³ Havelková, S. Odpovědnost za správní delikty a trestné činy. Ochrana přírody, 2012, č. 1, str. 10

³⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 718

3.2. Mezinárodní úprava

V dnešní době se problémy v oblasti životního prostředí neomezují pouze na území jednoho konkrétního státu, který by si následný postih řešil ve vlastní režii. S rostoucí průmyslovostí světa se zvyšuje množství ekologických problémů přeshraničního charakteru. Takové znečištění ovzduší, ztenčování ozonové vrstvy či globální oteplování nelze z vlastní povahy problému považovat za problém národní. Jedná se o problémy celosvětové, na kterých se více či méně podílí každý stát. Řešení je pak možné hledat pouze v mezinárodní spolupráci zúčastněných států.

Problematika ochrany životního prostředí se do popředí zájmu na poli mezinárodního práva dostala až na počátku 70. let 20. století v souvislosti s Konferencí Organizace spojených národů (OSN) o životním prostředí (United Nations Conference on Human Environment) ve Stockholmu v červnu roku 1972. Nikoli zásadním, ale přesto významným přínosem zejména pro určení směru environmentální politiky na poli mezinárodního práva se stala tzv. Stockholmská deklarace o životním prostředí, která byla v rámci Stockholmské konference přijata. Spíše než konkrétní řešení environmentálních problémů obsahovala katalog principů, z nichž bych zmínila především princip č. 1, který zní: *„Člověk má základní právo na svobodu, rovnost a odpovídající životní podmínky v prostředí takové kvality, která umožňuje důstojné živobytí, a nese základní odpovědnost za ochranu a zlepšování tohoto prostředí pro současné a budoucí generace(...).“*³⁵.

Spolupráce se v této oblasti nadále hojně vyvíjela, a to především skrz mezinárodní úmluvy, které lze považovat za nejvýznamnější pramen mezinárodního environmentálního práva. Vůdčí roli v oblasti tvorby mezinárodních smluv hrála a dodnes hraje zejména OSN. Zmínit lze také Radu Evropy nebo řadu nevládních organizací (např. Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů).

³⁵ Kára, J. Udržitelný rozvoj jako klíčový princip v rozvojových strategiích mezinárodního společenství. In K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek. Svazek 2. Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Centrum pro otázky životního prostředí. 2002. Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/UNDP_sbornik/Druhy.pdf>

Mezi nejdůležitější úmluvy v této oblasti patří Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody vzniklé v důsledku činnosti nebezpečných pro životní prostředí z roku 1993, tzv. Luganská úmluva. Tato úmluva zaměřující se především na otázku odškodnění za vzniklé škody však doposud nevstoupila v platnost, jelikož nebyla ratifikována potřebným počtem států.

Důležitější úmluvou z hlediska tématu této diplomové práce je Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí³⁶ přijatá v režii Rady Evropy 4. listopadu 1998, tzv. Štrasburská úmluva. Její úlohou bylo především preventivní působení na „*potencionální delikventy*“³⁷. Upravila konkrétní oblasti, zejména ty, které se týkaly nejzávažnější environmentální kriminality. Úmluva měla také zajistit harmonizaci národních úprav z hlediska některých trestných činů a trestů za jejich spáchání. Mimo jiné se také okrajově zabývala otázkou trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Ačkoli tato úmluva dosud nenabyla účinnosti, stala se důležitým východiskem pro právní úpravy v rámci Evropského společenství³⁸.

Kromě výše uvedených úmluv obecnějšího charakteru však existuje celá řada mezinárodních úmluv upravujících konkrétní problematiku (např. Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z roku 1963 a jiné).

3.3. Evropská unijní úprava

Když dne 1. 5. 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie, vzala na sebe mimo jiné i povinnosti, které z jejího členství nutně vyplývají. Vedle dalšího je to především povinnost harmonizace národní právní úpravy s právní úpravou Evropských

³⁶ Council of Europe: Convention on the Protection of Environment through Criminal Law. Dostupné z: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=1&DF=06/03/2010&CL=EN>>

³⁷ Damohorský, M. České právo životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2003, str. 36

³⁸ Tichá, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí-zásadní vývoj v evropském právním prostředí. České právo životního prostředí. 2005, č. 16, str. 10

společenství (dnes Evropské unie). A to znamená i s právní úpravou týkající se ochrany životního prostředí.

3.3.1. Vývoj evropské unijní úpravy

Vývoj zájmu Evropských společenství o ochranu životního prostředí do značné míry korespondoval s vývojem v oblasti mezinárodního práva. Lze tedy konstatovat, že „o uvědomělé a koncepční ochraně životního prostředí na unijní úrovni lze hovořit až od počátku 70. let 20. století“³⁹, kdy se otázka ochrany životního prostředí dostává do oblasti primárního práva⁴⁰. V návaznosti na Stockholmskou konferenci byl v roce 1973 přijat První akční program ochrany životního prostředí, který stanovil základní principy ekologické politiky⁴¹. Na tento dokument pak v průběhu let navázalo dalších pět takovýchto akčních programů, z nichž za nejdůležitější je obecně považován tzv. Šestý akční program zvaný „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“, přijatý Radou EU v Göteborgu roku 2001. Představoval „základní rámec pro aktivity Evropského společenství v ochraně životního prostředí v období 2001 až 2010“⁴² a obsahoval mimo jiné požadavky na zabezpečení dostatečné úrovně ochrany životního prostředí ve všech členských státech, včetně právní úpravy v oblasti trestněprávní odpovědnosti a boji proti environmentální kriminalitě. Přijat byl zejména v důsledku stále rostoucího počtu ekologických deliktů a stupňování jejich závažnosti.

Evropská komise následně v březnu roku 2001 v návaznosti na Šestý akční program vypracovala návrh směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí⁴³ (dále jen „směrnice“), která ovšem požadované upravovala pouze rámcově a ponechávala tak členským státům poměrně rozsáhlou možnost rozhodnout se podle vlastního uvážení v jaké podobě úpravu přijmout. S ohledem na nedostatečnou úpravu nebyl návrh směrnice přijat. Nápravu mělo zajistit rámcové rozhodnutí Evropské rady 2003/80/JHE

³⁹ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C.H. Beck. 2002. str. 10

⁴⁰ Jednotný evropský akt z roku 1987 začleňuje do Smlouvy o ES kapitolu týkající se životního prostředí.

⁴¹ Jančářová, I. Ekologická politika. Brno: Masarykova Univerzita, 2004. str. 188

⁴² Tichá, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí-zásadní vývoj v evropském právním prostředí. České právo životního prostředí. 2005, č. 16. str. 10

⁴³ Návrh: 501PC0139

o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva přijaté v roce 2003 (dále jen „rámcové rozhodnutí“). Vyjmenovávalo trestné činy v oblasti životního prostředí, včetně sankcí, které měly být za jejich spáchání jednotlivými členskými státy ukládány, a dotýkalo se také problematiky trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Rámcové rozhodnutí bylo ovšem rozsudkem ze dne 13. září 2005⁴⁴ z iniciativy Evropské komise, která podala k Evropskému soudnímu dvoru žalobu na neplatnost, zrušeno z důvodu, že „bylo přijato mimo legislativní rámec Evropských společenství“⁴⁵. Rámcové rozhodnutí totiž stanovilo členským státům povinnost užít konkrétních prostředků k dosažení cílů stanovených rámcovým rozhodnutím, což vybočovalo z právních standardů Evropských společenství, a také zasáhlo do pravomocí svěřených Společenství na základě ustanovení č. 175 Smlouvy o ES⁴⁶.

3.3.2. Aktuální evropská unijní úprava

Zásadní obrat v legislativě Evropských společenství v oblasti ochrany životního prostředí nastal v okamžiku schválení návrhu Komise na vydání Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále jen „směrnice“)⁴⁷. Návrh byl dne 21. 5. 2008 přijat Evropským parlamentem a dne 19. 11. 2008 definitivně schválen Radou EU. Směrnice uveřejněna v Úředním věstníku pod číslem 2008/99/ES se stala historicky prvním platným právním předpisem týkajícím se komplexní trestněprávní ochrany životního prostředí na úrovni Evropských společenství⁴⁸. Právní základ pro přijetí této směrnice představovalo ustanovení čl. 175 odst. 1 Smlouvy o založení Evropských společenství⁴⁹. Obsah směrnice ovlivnilo jak již výše zmíněné zrušené rámcové rozhodnutí Rady 2003/80/JHE, tak i rozhodnutí Evropského soudního dvoru č. C-440/05 z roku 2007, které ve vztahu k rámcovému rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV

⁴⁴ Rozsudek č. C-176/03 Komise v. Rada ze dne 13.9.2005

⁴⁵ Stejskal, V. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. České právo životního prostředí. 2008, č. 23, str. 64

⁴⁶ Tichá, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí. České právo životního prostředí. 2005, č. 16, str. 14

⁴⁷ OJ L 238/28 ze dne 6.12.2008. Dostupné z:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:EN:PDF>>

⁴⁸ Stejskal, V. Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU. České právo životního prostředí. 2008, č. 24, str. 82-85

⁴⁹ Dnes ustanovení čl. 192 odst. 1 Smlouvy o fungování EU

o boji proti znečištění z lodí mimo jiné vyloučilo možnost zavádění konkrétních druhů a výši trestní sankcí⁵⁰.

Důvodem přijetí směrnice byla obava ze stále se rozvíjející environmentální kriminality co do kvantity i kvality. Článek 2 preambule směrnice stanoví: „Společenství je znepokojeno nárůstem trestných činů proti životnímu prostředí i jejich účinky, které stále více přesahují hranice států, v nichž jsou trestné činy páčány. Takové trestné činy představují hrozbu pro životní prostředí, a proto vyžadují adekvátní reakci“.

Ve svých úvodních ustanoveních nejprve vymezuje základní pojmy, jako jsou protiprávnost, chráněné druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, stanoviště v chráněné lokalitě a právnická osoba. Zdaleka podstatnějším je ovšem obsah ustanovení čl. 3 směrnice, který stanoví skutkové podstaty trestných činů, které mají být zavedeny v právních řádech všech členských států. Vyjmenovaná jednání je nutné považovat za trestné činy, pokud je splněna jejich protiprávnost a spáchány byly úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Jedná se o následující jednání:

- a) *vypouštění, emise nebo uvolňování množství materiálu nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- b) *sběr, přeprava, zpracovávání nebo odstraňování odpadů, včetně provozního dohledu nad těmito postupy a následné péče o zařízení pro odstraňování a včetně úkonů, jež přebírají obchodníci nebo zprostředkovatelé (nakládání s odpady), které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*

⁵⁰ Stejskal, V. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. České právo životního prostředí. 2008, č. 23, str. 66

- c) *přeprava odpadu, pokud tato činnost spadá do oblasti působnosti čl. 2 bodu 35 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 ze dne 14. června 2006 o přepravě odpadů (1) a probíhá v množství jiném než zanedbatelném, ať již je provedena jednorázově nebo v několika zásilkách, které spolu zřejmě souvisejí;*
- d) *provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či přípravky a které mimo samotné zařízení způsobuje nebo může způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- e) *výroba, zpracování, manipulace, použití, držení, skladování, přeprava, dovoz, vývoz nebo ukládání jaderných materiálů nebo jiných nebezpečných radioaktivních látek, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví osob, podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody nebo podstatnou škodu na živočiších či rostlinách;*
- f) *usmrcování, ničení, držení nebo odchyt jedinců chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a má zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany;*
- g) *obchodování s jedinci chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nebo s jejich částmi nebo odvozeninami, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství jedinců těchto druhů a má zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany;*
- h) *každé jednání, které způsobí významné poškození stanoviště v chráněné lokalitě;*
- i) *výroba, dovoz, vývoz, uvádění na trh nebo používání látek poškozujících ozonovou vrstvu.“*

Ustanovení čl. 4 směrnice dále zavazuje členské státy k tomu, aby byl jako trestný čin příště sankcionován také návod a pomoc k úmyslnému jednání uvedenému v ustanovení čl. 3 směrnice. V neposlední řadě se směrnice věnuje také sankcím za spáchání trestného činu. Na rozdíl od samotných trestných činů ovšem nezakotvuje taxativně vymezený výčet sankcí, které mají členské státy možnost uložit. Ustanovení čl. 5 směrnice stanoví pouze to, že „členské státy přijmou opatření nezbytná k zajištění toho, aby za trestné činy uvedené v člancích 3 a 4 bylo možné uložit účinné, přiměřené a odrazující trestní sankce“. Jejich druh a výše je ovšem ponechána na každém konkrétním členském státu⁵¹.

Za zásadní je považována úprava trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Právnická osoba je v ustanovení čl. 2 písm. d) směrnice definována jako „jakýkoli právní subjekt, jemuž takový status náleží podle použitelného vnitrostátního práva, kromě států nebo veřejných subjektů při výkonu státní moci a veřejných mezinárodních organizací“. Důležitost této úpravy je spatřována v ustanovení čl. 6 odst. 1 směrnice, které stanoví povinnost členských států zajistit možnost činit právnické osoby „odpovědnými za trestné činy uvedené v člancích 3 a 4, kterých se v jejich prospěch dopustí jakákoli osoba, jež v právnické osobě působí ve vedoucím postavení, jednající samostatně nebo jako člen orgánu této právnické osoby na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, pravomoci činit rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby“. Stejně tak stanoví povinnost umožnit činit právnické osoby odpovědné i z nedostatku kontroly nad osobami podřízenými⁵².

Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES nabyla účinnosti dne 26. prosince 2008 a členským státům byla k její transpozici ponechána lhůta do 26. 12. 2010. Česká republika na směrnici zareagovala opožděně, a to přijetím

⁵¹ Rozhodnutí ESD č. C-440/05 z roku 2007.

⁵² Ustanovení čl. 6 odst. 2 Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES.

zákona č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

3.4. Vnitrostátní právní úprava

Základní ustanovení týkající se ochrany životního prostředí nalezneme již v samotném ústavním pořádku, a to jak v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen Ústava), tak v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen Listina), které tvoří ústavněprávní základ pro celý právní řád České republiky.

Prvotní zmínku týkající se ochrany životního prostředí můžeme najít již v samotné preambuli Ústavy, která říká, že „*My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (...) odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, (...)*“. Právní význam preambule je ovšem diskutovaným tématem, kdy se na preambuli často hledí spíše jako na ustanovení s politicko-deklaračním významem a také jako na ustanovení důležité pro výklad a užití ostatních ustanovení⁵³. Ústava nám ovšem nabízí ještě ustanovení čl. 7, které se dotýká ochrany životního prostředí z hlediska povinnosti státu „*dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*“. Toto ustanovení je obecně považováno za ustanovení poněkud vágní⁵⁴, je třeba jej chápat ve smyslu garance příznivého stavu životního prostředí a je nutné ho vykládat ve spojení s ustanovením čl. 35 Listiny⁵⁵.

Ustanovení Listiny nabízí již poněkud velkorysejší úpravu ochrany životního prostředí. Ačkoli preambule Listiny se o ochraně životního prostředí zmiňuje pouze ve smyslu „*odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého života na Zemi (...)*“, ustanovení čl. 35 odst. 1 Listiny již stanovuje jasně definované právo každého na příznivé životní prostředí. Ustanovení čl. 35 odst. 2 Listiny pak toto právo doplňuje o

⁵³ Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. str. 28

⁵⁴ Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. str. 38

⁵⁵ Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. str. 98

„právo každého člověka na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů“.

Vedle výše zmíněných ustanovení pak Listina nabízí ještě další, která se o ochraně životního prostředí zmiňují pouze jako o jakémisi omezení výkonu práv a povinností. Jsou jimi např. ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny, které říká, že *„Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“* Dále pak ustanovení čl. 35 odst. 3 Listiny, který stanoví, že *„při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“* Stanoví tak jakési meze pro výkon práv a povinností s ohledem na ochranu životního prostředí.

Ustanovení obsažená v Ústavě a Listině představují právní základ ochrany životního prostředí v českém právním řádu. Stanoví zejména povinnosti státu, na základě kterých jsou pak přijímány a aplikovány právní předpisy dotýkající se ochrany životního prostředí konkrétně, a to i v rámci trestního práva⁵⁶.

Samotnou právní úpravu trestní odpovědnosti obsahoval vždy kodex trestního práva. Nejprve jím byl zákon č. 40/1961 Sb., trestní zákon, který ovšem od počátku nevěnoval otázce ochrany životního prostředí téměř žádnou pozornost. Pravděpodobným důvodem byla skutečnost, že se ekologické problémy nevyskytovaly v takovém množství a s takovou mírou závažnosti. Nabízí se ovšem také varianta, že existující problémy, kterých zajisté nebylo takové množství jako dnes, nebyly pro tehdejší režim důležité.

Drobné novely trestního zákona, které začaly přetvářet trestní zákoník do „proenvironmentální“ podoby, byly postupně přijímány až po roce 1989. Po roce 1990

⁵⁶ Stejskal, V. Nástroje trestněprávní ochrany životního prostředí. In Nástroje ochrany životního prostředí – role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, str. 169

byly do českého trestního kodexu včleněny první dvě skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí⁵⁷, postupně začaly přibývat další⁵⁸. Přes veškerou snahu zákonodárců prosazovat větší zájem o životní prostředí, nebyla však právní úprava v této době dostatečná. Vedle skutečnosti, že trestné činy proti životnímu prostředí nebyly systematicky zařazeny do samostatné hlavy zvláštní části zákona, ale byly součástí hlavy obsahující trestné činy obecně nebezpečné, se tu objevoval nedostatek jak ve skutkových podstatách samotných trestných činů, tak především v tvrdosti a následné účinnosti trestů, které byly za spáchání takových trestných činů ukládány.

Dílčí změnu s sebou přineslo přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který s účinností od 1. 1. 2010 nahradil stávající kodex trestního práva. Jeho přijetím byla v některých výše zmíněných ohledech zjednána náprava. Trestné činy proti životnímu prostředí byly shromážděny v samostatné (VIII.) hlavě zvláštní části zákona⁵⁹, a byly zakotveny některé nové skutkové podstaty trestných činů⁶⁰. Problémy dřívější úpravy ovšem zcela nevyřešil. Stále přetrvávaly nejasnosti při výkladu některých skutkových podstat a nebyla dořešena trestněprávní odpovědnost právnických osob.

Důležitou změnu přineslo přijetí zákona č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, který se stal účinným dne 1. 12. 2011. Změna se týkala obecných skutkových podstat obsažených v ustanovení § 293 a § 294 trestního zákoníku. Až do této doby byly skutkové podstaty těchto trestných činů formulovány tak, že byly jako objekt chráněny pouze rostliny a živočichové. Nově se ochrana vztahuje na všechny složky životního prostředí a na

⁵⁷ Jednalo se úmyslnou a nedbalostní formu trestného činu Ohrožení životního prostředí.

⁵⁸ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 79

⁵⁹ Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky (návrh). Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000. Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 12-77

⁶⁰ Např. § 297 TZ „neoprávněné vypuštění znečišťujících látek“, § 303 „zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“ apod.

životní prostředí jako celek.⁶¹ Upraveny jsou také okolnosti zvláště přitěžující. Doplněna byla nová skutková podstata trestného činu Poškození vodního zdroje nacházející se v ustanovení § 294a TZ.

Zákon přinesl také změny týkající se trestněprávní ochrany volně žijících rostlin a živočichů. Upravena byla základní i kvalifikovaná skutková podstata trestného činu Neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a základní skutková podstata nedbalostní formy tohoto trestného činu. Novinkou je ochrana před odnímáním již pouze zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, nikoli všech, jak bylo doposud zakotveno v ustanovení § 301 TZ. Změny se dotkly také trestného činu Pytláctví (§ 304 TZ), kdy je nově možné pachatele postihnout i za samotný neoprávněný lov, nikoli jen za ulovení zvěře.

Vloženo bylo také ustanovení § 298a TZ obsahující skutkovou podstatu trestného činu Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu⁶².

Trestní zákoník samotný obsahuje obecnou úpravu a představuje tzv. obecný právní předpis. Subsidiárně se ho proto použije vždy tam, kde neexistuje jiná právní úprava ve zvláštních právních předpisech. Jako další prameny právní úpravy trestní odpovědnosti bych proto neměla opomenout uvést také zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění, který stanovuje podmínky trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.

⁶¹ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 80

⁶² Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 83

3.4.1. Trestněprávní odpovědnost fyzických osob

Od počátku byla za jednu z hlavních zásad trestního práva považována zásada individuální trestní odpovědnosti. V praxi tato zásada znamená, že trestného činu se může dopustit pouze fyzická osoba vlastním jednáním, a to za splnění dalších podmínek stanovených zákonem. Především jde o podmínky týkající se samotné osoby pachatele, tedy jeho věku a přičetnosti nebo rozumové a mravní vyspělosti v případě mladistvých pachatelů⁶³, jako obecných znaků trestného činu.

Pachatelem trestného činu dle trestního zákoníku tedy může být pouze fyzická osoba, která je přičetná a v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok věku.

Samotná přičetnost není trestním zákoníkem definována. Podmínka přičetnosti je odvozena od ustanovení § 26 TZ, které se týká pouze nepřičetnosti a které stanoví, že *„kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“*. Duševní porucha je pak definována v § 123 TZ jako duševní porucha vyplývající z duševní nemoci, hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka. Musí se tedy jednat o zřetelnou odchylku od běžné normy, kterou přestavuje úplná duševní a sociální pohoda⁶⁴, a tato musí být přímou příčinou neschopnosti rozpoznat protiprávnost činu (tzn. nedostatek rozumové schopnosti) nebo nemožnosti ovládnout své jednání (tzn. nedostatek ovládací schopnosti). Samotná existence duševní poruchy tedy automaticky neznamená nedostatek trestní odpovědnosti.

České trestní právo zná také pojem tzv. zmenšené přičetnosti, která je definována v ustanovení § 27 TZ. Ten stanoví, že *„kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo*

⁶³ Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM stanoví: „Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“.

⁶⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 187

ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný“. Stav zmenšené přičetnosti nevyklučuje trestní odpovědnost, bývá ovšem zohledňován např. při ukládání trestu.

Jak bylo již výše uvedeno, trestně odpovědná může být fyzická osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok věku. V praxi to znamená, že fyzická osoba bude odpovědná až za jednání, kterého se dopustila v den, který následuje po dni jejích patnáctých narozenin⁶⁵. Osoby mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné⁶⁶, za čin jinak trestný budou ovšem soudem pro mládež postihnuty způsobem vhodným k jejich nápravě. Osoby, které dovršily v době spáchání trestného činu patnáctý rok věku, avšak ještě nepřekročily osmnáctý rok věku, jsou v české trestněprávní úpravě označovány jako mladiství⁶⁷. Trestní odpovědnost mladistvých se řídí zvláštní právním předpisem, a to zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“). Jedná se o tzv. relativní trestní odpovědnost, kdy je způsobilost stát se pachatelem vázána na rozumovou a mravní vyspělost jedince. Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM stanoví: *„Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“*. V rámci tohoto institutu je zohledňován odlišný rozumový a mravní vývoj jednotlivce vzhledem k vývoji jeho vrstevníků, kdy se nelze spoléhat pouze na věk pachatele. Zpomalenější vývoj jednotlivce musí být vyhodnocen znalcem z oboru pedagogiky se specializací na dětskou psychologii a musí být podstatný vzhledem k ostatním jedincům stejného věku. Pokud je vyhodnoceno, že mladistvý ještě nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl chápat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládnout, nebude v tomto případě trestně odpovědný.

Plné trestní odpovědnosti nabývá člověk v okamžiku dosažení osmnáctého roku věku. Výjimku tvoří institut tzv. pachatele ve věku blízkém věku mladistvého, kdy je možné na pachatele hledět ještě jako na mladistvého, pokud tak stanoví soud. Trestní

⁶⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 367

⁶⁶ Ustanovení § 89 odst. 1 ZSVM

⁶⁷ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM

zákoník přesnou věkovou hranici neuvádí, v praxi je ovšem obvyklé, že maximální horní hranici tvoří věk 21 let.

3.4.2. Trestněprávní odpovědnost právnických osob

Trestněprávní odpovědnost právnických osob je v českém právním řádu novinkou. Zakotvena byla přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který byl přijat dne 6. 12. 2011 a účinnosti nabyl dne 1. 1. 2012. Stalo se tak nejenom v reakci na požadavky Evropské unie, ale také na celoevropský vývoj v této oblasti. Česká republika byla totiž jedním z posledních států v Evropě, který tento institut doposud nezavedl.

Otázka zavedení či nezavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob byla jednou z nejspornějších, které se v trestněprávní teorii kdy řešily⁶⁸. Objevovaly se zde protichůdné názory na samotnou funkčnost trestněprávní odpovědnosti právnických osob v právním řádu, kde se vždy v první řadě kladl důraz na individuální trestní odpovědnost konkrétních osob⁶⁹. Trestněprávní odpovědnost právnických osob tak vždy „zaváněla“ tzv. kolektivní vinou. Zásadním argumentem proti přijetí zákona byla především skutečnost, že právnická osoba je fikcí bez možností jednat zaviněně⁷⁰. Příznivci zavedení tohoto institutu naopak argumentovali nerovnováhou mezi právy a povinnostmi právnických osob⁷¹, neúčinnými postihy v rámci správního práva, velmi složitou organizační strukturou správních orgánů a také případnou nedostatečnou mezinárodní spoluprací v této oblasti⁷². Velký přínos byl shledáván zejména v oblasti ochrany životního prostředí a hospodářské kriminality, kde dle dosavadní právní úpravy

⁶⁸ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha Linde Praha a.s., 2007, str. 7

⁶⁹ Jelínek, J. Herczeg J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, 208 s.

⁷⁰ Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim-od návrhu k účinné právní úpravě. Trestněprávní revue. 2012, číslo 2, str. 28

⁷¹ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha Linde Praha a.s., 2007, str. 93-94

⁷² Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy, která byla schválena usnesením vlády č. 1451 dne 30. listopadu 2009. Dostupné z: <<http://www.ancr.cz/file.php?nid=1834&oid=1553850>>

hrozilo největší nebezpečí, že nebude odhalena konkrétní fyzická osoba, která by byla za spáchání trestného činu odpovědná, a tudíž nakonec nebude potrestán nikdo⁷³.

Po nezdařilém pokusu o přijetí návrhu v roce 2004⁷⁴ a řadě debat na téma trestní odpovědnosti právnických osob byl návrh ZoTOPO nakonec oběma komorami Parlamentu ČR schválen na podzim roku 2011 (Poslaneckou sněmovnou dne 27. 9. 2011, Senátem dne 27. 10. 2011). Následné veto prezidenta republiky bylo přehlasováno Poslaneckou sněmovnou dne 6. 12. 2011 a zákon byl ve Sbírce zákonů vyhlášen dne 22. 12. 2011⁷⁵.

Stalo se tak na popud mezinárodní a evropské právní úpravy, která sice nestanovila striktní upřednostnění trestní odpovědnosti právnických osob za deliktní jednání, dokonce výslovně umožnila alternativní užití jiného druhu odpovědnosti, avšak převážná většina členských států EU považovala trestní odpovědnost za nejefektivnější, a proto ji ve svých právních řádech zakotvila. „*Ze zahraničních poznatků vyplývá, že ve všech členských státech EU, s výjimkou České republiky a Spolkové republiky Německo, jsou právnickým osobám ukládány trestní sankce v rámci pravé trestní odpovědnosti právnických osob (obsažené v trestním kodexu nebo zvláštním zákoně) nebo quasitrestní sankce v podobě vedlejších sankčních důsledků trestného činu fyzické osoby v rámci nepravé trestní odpovědnosti právnických osob soudy v trestním řízení*“⁷⁶. A jelikož je ve Spolkové republice Německo správní odpovědnost právnických osob uplatňována taktéž v rámci trestního řízení spolu s odpovědností fyzické osoby (v rámci tzv. nepravé trestní odpovědnosti), byla Česká republika de facto jediným členským státem EU, kde nebyla trestní odpovědnost právnických osob upravena.

Přijata byla v podobě tzv. pravé trestní odpovědnosti, kdy jsou „*právnickým osobám trestní sankce ukládány v rámci trestního řízení, i když úprava v jednotlivých*

⁷³ Trubač, O. Trestní odpovědnost právnických osob. Daně a právo v praxi. 2012, č. 2, str. 18

⁷⁴ Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, sněmovní tisk 745. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=745>>

⁷⁵ Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim-od návrhu k účinné právní úpravě. Trestněprávní revue. 2012, č. 2, str. 27

⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

státech se liší co do okruhu právnických osob, které podléhají trestněprávní sankci, rozsahu jejich kriminalizace a možnosti sankcionování⁷⁷, a to zejména proto, že ji lze postihnout bez ohledu na skutečnost, zda se podařilo prokázat, která fyzická osoba trestný čin v rámci právnické osoby a v její prospěch spáchala⁷⁸.

ZoTOPO upravuje dle dikce ustanovení § 1 odst. 1 „podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, která lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám.“. Obsahuje tedy ustanovení hmotného i procesního práva a je považován za subsidiární právní úpravu. Sestává ze šesti částí.

V rámci části druhé jsou taxativně stanoveny trestné činy, za které mohou být právnické osoby stíhány podle tohoto zákona, přičemž je „okruh trestných činů striktně omezen na ty z nich, u nichž zavedení deliktů odpovědnosti požadují mezinárodní smlouvy a právní předpisy ES/EU, (...)“⁷⁹. Jedná se zejména o trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, proti majetku nebo trestné činy hospodářské. Pro tuto práci je zejména důležité, že mezi trestné činy, za které lze právnickou osobu stíhat, patří také téměř všechny⁸⁰ trestné činy proti životnímu prostředí, čímž dochází k zásadnímu posílení ochrany životního prostředí prostřednictvím předpisů trestního práva.

Aby se jednalo o trestní odpovědnost právnické osoby, musí být kromě splnění podmínky spáchání taxativně vymezeného trestního činu (§ 7) naplněno také ustanovení § 8 odst. 1 ZoTOPO, které říká, že: „Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

⁷⁷ Sedláčková, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Dostupné z:

<<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/>>

⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a násl. ustanovení § 8 odst. 3 ZoTOPO.

⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

⁸⁰ K taxativně vymezeným trestným činům nepatří § 302 - 307 TZ.

- a) *statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,*
 - b) *ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*
 - c) *ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo*
 - d) *zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen "zaměstnanec") při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),*
- jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2“.*

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

- a) *jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo*
- b) *zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu⁸¹.*

Podmínkou pro uplatnění trestněprávní odpovědnosti právnických osob je skutečnost, že trestný čin byl spáchán osobou uvedenou v ustanovení § 8 odst. 1 ZoTOPO, fakticky tedy fyzickou osobou, a toto protiprávní jednání je možno právnické osobě přičítat dle podmínek stanovených v ustanovení § 8 odst. 2 ZoTOPO.

⁸¹ Ustanovení § 8 odst. 2 ZoTOPO.

Přičitatelnost v omezeném pojetí nahrazuje tzv. zavinění, které se z povahy věci uplatňuje pouze u fyzických osob.

Jednou ze zvláštností ZoTOPO je skutečnost, že o trestní odpovědnost právnické osoby půjde i v okamžiku, kdy k protiprávnímu jednání dle tohoto zákona došlo před vznikem právnické osoby⁸². Zcela novým prvkem je také institut přenesení trestní odpovědnosti na právního nástupce. Zatímco je v případě fyzických osob takovéto přenesení striktně vyloučeno, za protiprávní jednání právnické osoby, která zanikla, jsou odpovědní všichni její právní nástupci⁸³. Toto bude v praxi využitelné i pro ochranu životního prostředí, kdy již nemůže nastat skutečnost, že by za protiprávní jednání po zrušení právnické osoby nenesl nikdo odpovědnost.

Trestní odpovědnost podle tohoto zákona se týká, za splnění stanovených podmínek, všech právnických osob. Definice pojmu právnická osoba není obsažena v žádném z trestních zákonů⁸⁴, dokonce ani v žádném ze soukromoprávních zákonů⁸⁵. Při definování pojmu si tak pomáháme znaky uvedenými v ustanoveních zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ). Dle soukromoprávních předpisů je právnická osoba umělou entitou, která splňuje zákonem stanovené znaky, jako je název, sídlo, předmět činnosti a v neposlední řadě zákonný způsob vzniku. Jako taková má uměle „přidělenou“ právní subjektivitu a také způsobilost k právním i protiprávním úkonům. Z působnosti ZoTOPO je však vyloučena Česká republika a také územně samosprávné celky při výkonu veřejné moci⁸⁶. Vyloučení územně samosprávných celků však nebylo přijímáno bezproblémově. Nejčastěji se poukazovalo na fakt, že v zahraničních státech tyto vyloučeny nejsou⁸⁷. K vyloučení vedla zákonodárce mimo jiné skutečnost, že případné trestné činy spáchané představiteli státu by nevycházely z vnitřních zájmů České republiky. Vycházeli také z definice právnické osoby obsažené v mezinárodních dokumentech, která právnickou osobu definuje jako „*jakýkoliv*

⁸² Ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) ZoTOPO.

⁸³ Ustanovení § 10 odst. 1 ZoTOPO.

⁸⁴ Výklad pojmu trestní zákon dle ustanovení § 110 TZ.

⁸⁵ Pojem bude definován v novém občanském zákoníku, a to v ustanovení § 20 odst. 1 NOZ.

⁸⁶ Ustanovení § 6 odst. 1 ZoTOPO.

⁸⁷ Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim-od návrhu k účinné úpravě. Trestněprávní revue. 2012, č. 2, str. 28

*subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací*⁸⁸.

Kromě podmínek trestní odpovědnosti právnických osob a taxativně vymezených trestných činů obsahuje ZoTOPO také katalog trestů a ochranných opatření, které je možno za spáchané trestné činy právnické osobě uložit. Z povahy věci bylo nutné některé tresty a ochranná opatření obsažená v trestním zákoníku v ZoTOPO vynechat⁸⁹, některé byly naopak užity nově⁹⁰. Katalog trestů a ochranných opatření obsahuje díkce ustanovení § 15 ZoTOPO: „(1) *Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty:*

- a) zrušení právnické osoby*
- b) propadnutí majetku*
- c) peněžitý trest*
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty*
- e) zákaz činnosti*
- f) zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži*
- g) zákaz přijímání dotací a subvencí*
- h) uveřejnění rozsudku.*

(2) Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit jako ochranné opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. “

Stručně se zmíním o trestu zrušení právnické osoby a trestu uveřejnění rozsudku, a to z důvodu jejich novosti v českém trestním právu. Zrušení právnické osoby je trestem bezpochyby nejpřísnějším, a proto by měl být soudem ukládán pouze ve výjimečných případech. Uložit jej bude možné pouze za splnění podmínek, kterými jsou zejména existence sídla právnické osoby v ČR, skutečnost, že činnost právnické osoby

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

⁸⁹ Zejména tresty odnětí svobody, domácího vězení, obecně prospěšných prací nebo vyhoštění.

⁹⁰ Např. zrušení právnické osoby, zákaz přijímání dotací a subvencí nebo uveřejnění rozsudku.

spočívala zcela nebo převážně v páchání trestné činnosti (např. pokud by existovala společnost, která by se fakticky v rámci své činnosti věnovala pouze jednání, kterým by poškozovala životní prostředí, a to úmyslně), a také povaha právnické osoby, jež uložení tohoto trestu nevylučuje. Nemyslím si však, že se k ukládání této sankce budou soudy uchýlovat často. Komplikace při její uložení mohou nastat zejména v oblasti řešení závazků zrušené právnické osoby, o to větší, pokud bude zrušená právnická osoba finanční institucí. Spekulovat by se také dalo o účinnosti této sankce. Z hlediska funkcí trestní odpovědnosti hraje totiž roli především v potrestání pachatele⁹¹, myšleno samotné právnické osoby, a preventivní funkce je pak zatlačena do pozadí. Dovolím si tvrdit, že pokud bude právnická osoba zrušena pro rozsáhlou trestnou činnost, fyzické osoby podílející se na jejím provozování, které nebudou odhaleny⁹², budou v této trestné činnosti pokračovat dále v rámci jiné právnické osoby. Proto je dle mého názoru trest zrušení právnické osoby trestem ne zcela účinným.

Jiná situace nastává v okamžiku uložení trestu uveřejnění rozsudku. Jelikož je dnešní svět ryze tržním světem a každý bojuje o své „místo na slunci“, lze pak uveřejnění rozsudku považovat za velmi negativní reklamu dané právnické osoby. Proto je tato sankce již užívána v rámci obchodněprávních sporů. Z hlediska potrestání právnické osoby považují tuto sankci za účinný prostředek, nehledě na skutečnost, že bude vždy ukládána společně s jiným trestem.

Obecně se dá říci, že přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění, došlo k posílení ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva.

3.4.3. Zhodnocení platné právní úpravy

V návaznosti na mezinárodní a evropské dokumenty se i Česká republika stává státem, který důsledně dbá na ochranu nejdůležitějších společenských zájmů. Vedle primárních zájmů na ochranu života, zdraví, svobody a majetku osob do popředí

⁹¹ Jelínek, J. Právnickým osobám hrozí osm druhů sankcí. Právní rádce. 2012. č. 1. str. 8

⁹² Ustanovení § 8 odst. 3 ZoTOPO.

vystupuje také naléhavý zájem o ochranu životního prostředí. Ať je to již zmiňovaným přijetím nového trestního zákoníku, tak zejména přijímáním jeho novelizací. Ačkoli by se dalo říci, že ochrana životního prostředí je prostřednictvím trestního práva zajištěna obstojně, lze v právní úpravě nalézt i nemalý počet nedostatků, a to zejména v aplikovatelnosti některých skutkových podstat.

Podstatnou změnu v tomto ohledu přinesl zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to zejména v aplikaci základní skutkové podstaty trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí a nedbalostní verze tohoto trestného činu. Zatímco se před touto novelou v základní skutkové podstatě nesmyslně kumulovaly podmínky poškození a následného ohrožení složek přírody, toto jednání se omezovalo jen na zákonem taxativně vymezená území a ochrana se vztahovala pouze na volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny⁹³, po jejím přijetí se nově ochrana vztahuje na životní prostředí jako celek a všechny jeho složky a jednání musí naplnit nejméně jednu ze třech alternativních podmínek⁹⁴. Upravena byla také skutková podstata trestného činu Pytláctví, Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami nebo Poškození chráněných částí přírody. Nově byly do trestního zákoníku včleněny skutkové podstaty trestných činů Poškození vodního zdroje nebo Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu.

Ačkoli se ochrana životního prostředí a jeho složek stále upřesňuje, zjednodušuje se aplikace jednotlivých ustanovení a piluje se systematika zákona, nedostatkem, který přetrvává, je forma a výše sankcí. V České republice dosud neplatí „účinnost, přiměřenost a odstrašující vlastnost“⁹⁵ sankcí. Je nutné zabývat se skutečností, proč tomu tak není. Objevují se názory, že tento nedokonalý stav je

⁹³ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 80

⁹⁴ Pachatel se jednání dopustí na větším území, jednání je způsobilé přivodit těžkou újmu na zdraví či smrt nebo je nutné k odstranění jeho následků vynaložit náklady ve značném rozsahu (§ 293 odst. 1 TZ)

⁹⁵ „Effective, proportionate and dissuasive“ (čl. 5 a 7 směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí).

zapříčiněn nedostatečnou provázaností politiky ochrany životního prostředí a nástrojů k dosahování cílů touto politikou stanovených. Jinými slovy jde o neinformovanost osob působících v oblasti trestního práva o stanovených cílech⁹⁶. Dovolím si zajít ještě dál, když řeknu, že jde možná i o jistou neinformovanost ohledně fungování sankcí v rámci ochrany životního prostředí a možná i o jisté podceňování nebezpečnosti dopadů těchto trestných činů. Je třeba nyní doufat, že i v této oblasti dojde k pozitivním změnám, které by lépe korespondovaly se závažností dané tematiky. Jako na jistý krok vpřed lze nahlížet na přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, je ovšem otázkou, zda se k soudu některý případ protiprávního jednání právnické osoby poškozujícího životní prostředí vůbec dostane, a pokud ano, k jakým trestům se budou soudy při trestání pachatelů z řad právnických osob uchýlovat.

3.5. Shrnutí

Jak již bylo zmíněno, trestní právo je nezbytnou součástí ochrany životního prostředí. Je ovšem nutné analyzovat aktuální stav této ochrany a především tento stav neustále zlepšovat.

Trestní odpovědnost fyzických a nově i právnických osob by měla být podepřena dokonalým systémem skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí a také především účinných sankcí za jejich spáchání tak, aby mohly být naplněny základní funkce trestní odpovědnosti.

V lecčem vychází vnitrostátní úprava z úpravy mezinárodní (např. ze Štrasburské úmluvy) a následně z úpravy evropské (např. ze směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí). Lze proto jen doporučit, aby tyto úpravy byly důsledněji analyzovány a následně přejímány do českého právního řádu, jelikož jsou, alespoň

⁹⁶ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 83

v této oblasti, tzv. o krok vpředu a ochraně životního prostředí věnují více pozornosti, kterou si bezpochyby zaslouží.

4. Trestné činy proti životnímu prostředí

Jak již bylo uvedeno dříve, trestné činy proti životnímu prostředí jsou systematicky začleněny v hlavě VIII. zvláštní části trestního zákoníku. Nelze se ovšem omezit pouze na tyto striktně vyčleněné trestné činy. Životní prostředí je chráněno také prostřednictvím některých dalších ustanovení trestního zákoníku v rámci ostatních hlav zvláštní části trestního zákoníku⁹⁷. Jedná se zejména o trestné činy obecně nebezpečné (hlava VII.)⁹⁸, nebo o trestný čin Zneužívání vlastnictví (§ 229 TZ) začleněný mezi trestné činy proti majetku v hlavě V. Společným znakem pro všechny uvedené trestné činy je objekt, tedy právem chráněný zájem na ochraně životního prostředí a jeho složek, a to buď jako primární druhový objekt u trestných činů v hlavě osmé zvláštní části trestního zákoníku, nebo jako sekundární individuální objekt trestných činů začleněných do ostatních hlav.

4.1. Obecná charakteristika

Přijetím nového trestního zákoníku byla trestným činům proti životnímu prostředí věnována zasloužená pozornost v rámci systematiky jeho zvláštní části. Trestné činy, jejichž druhovým objektem je zájem na ochraně životního prostředí a jeho složek, byly začleněny do hlavy osmé, která tak poskytuje základní úpravu této oblasti.

Společným atributem skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí je jejich blanketní charakter⁹⁹. Je tomu tak proto, že ve svých ustanoveních odkazují na zvláštní právní předpisy týkající se ochrany životního prostředí a spáchání trestného činu spojují s porušením některých z těchto předpisů. Dle objektivní stránky se dají trestné činy proti životnímu prostředí, stejně tak jako všechny ostatní trestné činy, rozdělit na trestné činy ohrožovací, k jejichž spáchání postačí „pouhé“ ohrožení

⁹⁷ Stejskal, V. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In AUCI 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012. str. 49

⁹⁸ Ustanovení § 281, 282 TZ apod.

⁹⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 718

zájmu chráněného zákonem, a trestné činy poruchové¹⁰⁰, při kterých musí dojít k jeho poškození. Pachatelem trestného činu proti životnímu prostředí může být jakákoli fyzická nebo právnická osoba¹⁰¹ splňující podmínky trestní odpovědnosti. Speciální subjekt se až na výjimky nevyžaduje¹⁰². Z hlediska subjektivní stránky jde o trestné činy, u nichž se zpravidla vyžaduje zavinění ve formě úmyslu¹⁰³.

4.2. Jednotlivé trestné činy proti životnímu prostředí

Jak již bylo uvedeno, druhovým objektem trestných činů proti životnímu prostředí je ochrana životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Zjednodušeně se dá říci, že trestné činy lze rozdělit z hlediska konkrétnosti objektu na trestné činy obecného¹⁰⁴ a zvláštního¹⁰⁵ charakteru.

§ 293 TZ Poškození a ohrožení životního prostředí

§ 294 TZ Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

Společně lze o těchto trestných činech říci, že se jedná o trestné činy obecného charakteru, což znamená, že jsou k ostatním trestným činům ve vztahu subsidiarity a není možný jednočinný souběh těchto trestných činů s ostatními¹⁰⁶. Podrobnější analýza uvedených trestných činů následuje v kapitole páté této práce.

§ 294a Poškození vodního zdroje

Jedná se o jeden z těch trestných činů, jejichž skutkové podstaty byly do trestního zákoníku včleněny zákonem č. 330/2011 Sb s účinností od 1. 12. 2011. Doposud byl chráněn v rámci ustanovení § 293 a 294 TZ, protože ale není možné vodní

¹⁰⁰ Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2002. str. 40-41.

¹⁰¹ Pouze u taxativně vymezených trestných činů dle ust. § 7 ZoTOPO.

¹⁰² Výjimku tvoří např. trestný čin Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti dle ustanovení § 303 TZ.

¹⁰³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 720

¹⁰⁴ Např. ustanovení § 293 TZ.

¹⁰⁵ Např. ustanovení § 302 TZ.

¹⁰⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 720-721

zdroj považovat za složku životního prostředí (tou je voda samotná), bylo nutné ho vyčlenit do samostatné skutkové podstaty¹⁰⁷. Stalo se tak v zájmu posílení ochrany vodního zdroje¹⁰⁸, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, který se stal konkrétním objektem tohoto trestného činu.

§ 295 Poškození lesa

Objektem trestného činu Poškození lesa je samozřejmě zájem na ochraně lesa¹⁰⁹ před škodlivou těžbou nebo jiným negativním zásahem¹¹⁰. Jedná se o trestný čin poruchový, kdy je k naplnění skutkové podstaty vyžadováno porušení právem chráněného zájmu – tedy vznik holé seče těžbou lesních porostů, poškození lesa na celkové větší ploše¹¹¹ nebo proředění lesního porostu pod hranici zakmenění. Ke spáchání tohoto trestného činu postačí zavinění ve formě nedbalosti (viz „byť i z nedbalosti“).

§ 297 Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek

Skutková podstata tohoto ohrožovacího trestného činu je mnohými považována pro českou právní úpravu za nadbytečnou, jelikož se jedná o vypouštění znečišťujících látek z lodí a jiných námořních plavidel do moře. Jde tedy pouze o doslovné převzetí mezinárodní právní úpravy¹¹², a to konkrétně o transpozici čl. 4 bodu 1. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/123 ES ze dne 21. 10. 2009, kterou se mění směrnice 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹⁰⁸ Ustanovení § 2 odst. 8 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a změně některých zákonů (vodní zákon), v platném znění: „Vodním zdrojem jsou povrchové nebo podzemní vody, které jsou využívány nebo které mohou být využívány pro uspokojení potřeb člověka, zejména pro pitné účely.“

¹⁰⁹ Ustanovení § 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), v platném znění: „Pro účely tohoto zákona se rozumí a) lesem lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa, (...)“

¹¹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. §140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2960

¹¹¹ Dle ustanovení § 296 odst. 2 TZ se celkovou větší plochou rozumí plocha větší než 1,5 ha.

¹¹² Stejskal, V. Nový trestní zákon 2010. České právo životního prostředí. 2009, č. 25, str. 47

§ 298 Neoprávněné nakládání s odpady

Trestný čin obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, a to neoprávněný dovoz či vývoz odpadu přes hranice státu a neoprávněné ukládání nebo odkládání, přeprava nebo jiné nakládání s odpady¹¹³. Jedná se o blanketní skutkové podstaty, k jejichž naplnění je nutné porušení zvláštního právního předpisu, kterým je mimo jiné zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.

§ 298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu

Další z nově začleněných skutkových podstat, která nebyla doposud obsažena v žádném ustanovení trestního zákoníku, postihuje jakékoli nakládání s látkou poškozující ozonovou vrstvu. Do českého právního řádu byla zakotvena z důvodu nutnosti transpozice článku 3 písm. i) směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, jehož dikci také odpovídá¹¹⁴.

§ 299 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami

§ 300 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti

Objektem obou skutkových podstat je zájem na ochraně živých složek přírody, konkrétně ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Skutkové podstaty byly zásadně novelizovány zákonem č. 330/2011 Sb., s účinností od 1. 12. 2011. Změny úzce souvisely s nutností transpozice čl. 3 písm. f) až h) směrnice o

¹¹³ Ustanovení § 4 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění: „Odpad je každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č. 1 k tomuto zákonu.“

¹¹⁴ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Trestněprávní revue. 2012, č. 4, str. 83

trestněprávní ochraně životního prostředí. Šlo zejména o povinnost zahrnout všechna jednání, která byla směrnici požadována (konkrétně o „odejme z přírody, poškodí“) ¹¹⁵.

Zatímco skutková podstata obsažena v dikci ustanovení § 299 odst. 1 TZ poskytuje ochranu jedinci zvláště chráněného druhu a exempláři chráněného druhu živočicha a rostliny, skutková podstata v odstavci 2 tohoto ustanovení chrání před nežádoucím nakládáním jedince silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha a rostliny a také exempláři druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. Kvalifikovaná skutková podstata pak nově poskytuje ochranu místním populacím a biotopům zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny ¹¹⁶.

V případě nedbalostní formy tohoto trestného činu je postihováno totéž jednání, k jeho spáchání ovšem postačí tzv. hrubá nedbalost ¹¹⁷.

§ 301 Poškození chráněných částí přírody

Třetí z nových skutkových podstat chrání zákonem taxativně vymezené části přírody, kterými jsou památný strom ¹¹⁸, významný krajinný prvek ¹¹⁹, jeskyně ¹²⁰, zvláště chráněné území ¹²¹, evropsky významné lokality ¹²² a ptačí oblasti ¹²³. Jde o poruchový trestný čin, k jehož spáchání postačí zavinění ve formě hrubé nedbalosti.

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹¹⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. §140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2999, a násl. důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹¹⁷ Definována v ustanovení § 16 odst. 2 TZ.

¹¹⁸ Ustanovení § 46 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

¹¹⁹ Např. lesy, rašeliniště, rybníky, jezera apod.

¹²⁰ Ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

¹²¹ Ustanovení § 14 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

¹²² Ustanovení § 45a odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

¹²³ Ustanovení § 45e odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

§ 302 Týrání zvířat

Tímto trestným činem, jehož objektem je zájem na ochraně zvířat před týráním a jiným jednáním ohrožujícím jejich život a zdraví, se budu následně podrobněji zabývat v kapitole šesté této práce.

§ 303 Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně jakéhokoli zvířete, které je v lidské péči. Z dikce ustanovení § 303 odst. 1 TZ je patrné, že pachatelem může být pouze osoba, která zvíře vlastní nebo je povinna se o něj starat. Jedná se tedy o požadavek na konkrétního pachatele. Pachatelem nemůže být právnická osoba. K naplnění skutkové podstaty je vyžadováno zavinění ve formě nedbalosti.

Trestný čin Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti byl do českého právního řádu zaveden až v souvislosti s přijetím trestního zákoníku v roce 2009¹²⁴.

§ 304 Pytláctví

Po novele trestního zákoníku byla skutková podstata trestného činu Pytláctví upravena do podoby, kterou měla v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a to konkrétně v objektivní stránce, která až do nabytí účinnosti zákona č. 330/2011 Sb. vyžadovala naplnění cíle lovu, tedy „ulovení zvíře nebo ryby“. To se v praxi projevilo jako nežádoucí, a proto byla skutková podstata pozměněna tak, že k jejímu naplnění nyní postačí samotný neoprávněný lov, aniž by muselo nutně dojít k ulovení. Toto ustanovení kromě zmíněného jednání postihuje také další neoprávněné nakládání se

¹²⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 729

zvěří nebo rybami. Jedná se o úmyslný trestný čin, jehož pachatelem může být jakákoli fyzická osoba¹²⁵.

§ 305 Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užítkovost hospodářských zvířat

Trestný čin skládající se ze dvou skutkových podstat byl do českého právního řádu zakotven až novelou trestního kodexu. Objektivní stránka skutkové podstaty uvedené v prvním odstavci tohoto ustanovení spočívá v neoprávněném nakládání s látkami v zákoně demonstrativně vyjmenovanými. Skutková podstata obsažená ve druhém odstavci postihuje neoprávněné nakládání s léčivy, které mohou pozitivně ovlivnit tzv. užítkovost hospodářských zvířat. Jde tedy v podstatě o „zvířecí doping“. Objektem uvedeného trestného činu je zájem na ochraně zdraví zvířat a lidí.

§ 306 Šíření nakažlivé nemoci zvířat

§ 307 Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin

Jedná se o trestné činy ohrožovací, kterých se dopustí ten, kdo způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci zvířat, a to jak zvířat hospodářských, volně žijících, tak zvířat v zájmových chovech, nebo nakažlivé nemoci či škůdce užitkových rostlin. Druhovým zájmem uvedených skutkových podstat není jen zájem na ochraně života a zdraví zvířat a ochraně rostlin, ale především jejím prostřednictvím na ochraně života a zdraví člověka.

Nemoci zvířat a rostlin, které jsou ve smyslu ustanovení trestního zákoníku považovány za nakažlivé, stanoví Nařízení vlády č. 453/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin.

¹²⁵ Výjimku tvoří ustanovení § 304 odst. 2 písm. c) TZ. K naplnění kvalifikované skutkové podstaty dojde pouze jednáním osoby, která má zvlášť uloženou povinnost chránit životní prostředí.

Trestné činy obsažené v ostatních hlavách zvláštní části trestního zákoníku

Jak již bylo uvedeno výše, ochrana životního prostředí a jeho složek nemusí být výlučně postihována ustanoveními hlavy osmé trestního zákoníku. Ochrana životního prostředí se jako sekundární individuální objekt objevuje např. v trestném činu Zneužívání vlastnictví (§ 229 TZ), v rámci kterého je postihováno jednání pachatele, jímž dojde k poškození mimo jiné i zájmu na ochraně životního prostředí, v trestném činu Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 TZ) či Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 TZ)¹²⁶.

4.3. Shrnutí

Uvedeným výčtem trestných činů proti životnímu prostředí byla nastíněna konkrétní trestněprávní úprava ochrany životního prostředí. Trestné činy v hlavě osmé zvláštní části trestního zákoníku jsou, dle mého názoru, uspořádány logicky, od obecných skutkových podstat ke skutkovým podstatám speciálním, od ochrany životního prostředí jako takového, přes ochranu jednotlivých ekosystémů a ochranu před znečišťujícími látkami a odpady, až po ochranu zvířat a rostlin. U posledně zmiňované kategorie lze trochu zaváhat nad správností jejího začlenění do této hlavy. Individuálním objektem je tu totiž, spíše než zájem na ochraně životního prostředí jako takového, zájem na ochraně zvířete jako individuálního živého tvora¹²⁷ nebo zájem na ochraně života a zdraví člověka¹²⁸. Dle Stejskala je taktéž možné spekulovat o chráněném zájmu v případě trestného činu Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivými a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat¹²⁹. A naopak se lze podívat nad skutečností, že některé trestné činy skutečně ohrožující životní

¹²⁶ Stejskal, V. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In AUCI 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012. str. 49

¹²⁷ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Trestněprávní revue. 2012, č. 4, str. 83

¹²⁸ Např. trestné činy Šíření nakažlivé nemoci zvířat a Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 306 a 307 TZ).

¹²⁹ Stejskal, V. Nový trestní zákon 2010. České právo životního prostředí. 2009, č. 25, str. 47

prostředí do hlavy osmé zařazeny nejsou¹³⁰. To, že trestněprávní úprava ochrany životního prostředí není dokonalá a k dokonalosti se ani neblíží, není nutno příliš zdůrazňovat. Kvitovat lze snad jen to, že k jednotlivým změnám ku prospěchu věci pomalu dochází.

¹³⁰ Např. trestné činy Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky a Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 281 a 282 TZ).

5. Trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí

Trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí (včetně jeho nedbalostní formy) byl do českého právního řádu začleněn v souvislosti s přijetím zákona č. 159/1989 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, zákon o přečinech a trestní řád, a to s účinností od 1. 2. 1990¹³¹. Bylo to vůbec poprvé, kdy byla do trestního kodexu vložena skutková podstata trestného činu, jehož objektem byl zájem na ochraně životního prostředí. Zakotvena byla v ustanovení § 181a TrZ nesoucím názvem „Ohrožení životního prostředí“, což bylo velmi zavádějící, jelikož mohlo být usuzováno, že se jedná pouze o ohrožovací trestný čin¹³². Ačkoli se zajisté jednalo o velký úspěch v ochraně životního prostředí, skutková podstata byla definována velice obecně a vágně. Ani zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, v tomto ohledu nepřinesl změnu. Nápravu částečně zjednal až o 12 let později zákon č. 134/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který ustanovení § 181a TrZ pojmenoval tak, jak jej známe dnes, tedy „Poškození a ohrožení životního prostředí“, a zároveň jej mírně konkretizoval. Nadále však přetrvával nedostatek v jasnosti a srozumitelnosti formulace objektivní stránky trestného činu¹³³, když k jejímu naplnění bylo třeba úmyslné znečištění nebo jiné poškození složky životního prostředí, a to prostřednictvím porušení zvláštních právních předpisů týkajících se ochrany životního prostředí¹³⁴, na taxativně vymezeném území, čímž mělo dojít k ohrožení populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, popřípadě se požadovalo úmyslné zvýšení poškození životního prostředí nebo ztížení jeho odvracení nebo zmírnění. Uvedená kumulace podmínek byla nežádoucí z hlediska aplikace ustanovení. Požadováno bylo, aby poškozením složky životního prostředí došlo k ohrožení populace volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin, a to buď na území zákonem demonstrativně určeném, nebo na území větším (definováno

¹³¹ Damohorský, M. Trestní právo a ochrana životního prostředí v České republice. In Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, sborník z konference, KRNAP – Rýchory 2000, PF UK Praha 2000. str. 104

¹³² Kafka, A. Trestné činy proti životnímu prostředí. Právní rádce, 2003, č. 3, s. 54.

¹³³ Scheu, L. Trestněprávní problematika v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí. 2011, č. 30, str. 41.

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. 8 Tdo 1152/2008, ze dne 30.1.2008.

v ustanovení § 181d odst. 1 TrZ jako „území o rozloze nejméně 5 ha a v případě vodního toku nejméně 5 km“), a to alternativně¹³⁵. Jednalo se tak o dvojí příčinnou souvislost, která se v praxi projevovala jako velmi obtížně prokazatelná¹³⁶.

Problém se složitě formulovanou základní skutkovou podstatou trestného činu nebyl vyřešen ani v roce 2009, kdy byl přijat nový trestní zákoník, ačkoli se to očekávalo. Skutková podstata nově začleněná společně s ostatními trestnými činy proti životnímu prostředí do hlavy osmé zvláštní části v ustanovení § 293 TZ zůstala až na menší změny stejná. Bylo rozšířeno taxativní vymezení území, na nichž mohlo dojít ke spáchání tohoto trestného činu, a uvedeno vymezení zvláštních právních předpisů, které bylo nutno porušit, aby k jeho spáchání došlo. Nadále byla skutková podstata formulována velmi obecně, chránila pouze živočichy a rostliny, kumulovala podmínky nutné ke spáchání trestného činu a nerespektovala systematiku ochrany životního prostředí stanovenou zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

Zásadní změnu ve formulaci základní skutkové podstaty trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí přinesla novela trestního zákoníku, která byla přijata pod č. 330/2011 Sb., s účinností od 1. 12. 2011.

5.1. Legislativní vymezení

§ 293 Poškození a ohrožení životního prostředí

(1) Kdo v rozporu s jiným právním předpisem úmyslně poškodí nebo ohrozí půdu, vodu, ovzduší nebo jinou složku životního prostředí, a to ve větším rozsahu nebo na větším území, nebo takovým způsobem, že tím může způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo je-li k odstranění následků takového jednání třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, nebo

¹³⁵ Usnesení Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 2680/08 ze dne 16. 9. 2009.

¹³⁶ Kafka, A. Trestné činy proti životnímu prostředí. Právní rádce, 2003, č. 3, s. 54.

kdo úmyslně takové poškození nebo ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění,

bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 opětovně,

b) spáchá-li takový čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

c) způsobí-li takovým činem trvalé nebo dlouhodobé poškození složky životního prostředí,

d) je-li k odstranění následků takového činu třeba vynaložit náklady ve velkém rozsahu, nebo

e) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Skutková podstata byla novelou změněna a konkretizována, což mělo dle důvodové zprávy umožnit efektivnější postih protiprávního jednání¹³⁷. Nadále přetrvává blanketní povaha skutkové podstaty, která odkazuje na zvláštní právní předpisy práva životního prostředí. Nově je však v porovnání s předchozí úpravou chráněno životní prostředí jako celek a také jeho jednotlivé složky, nikoli pouze živočichové a rostliny, jak tomu bylo doposud. K naplnění základní skutkové podstaty je nyní nutné splnit alespoň jednu ze tří alternativně stanovených podmínek, a to dopustit se nežádoucího jednání (tedy poškození nebo ohrožení složky životního prostředí) ve větším rozsahu nebo na větším území¹³⁸, způsobit jím těžkou újmu na zdraví¹³⁹ nebo smrt nebo nutnost

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹³⁸ Území o rozloze nejméně tři hektary a v případě povrchových vod ve vodních útvech, s výjimkou vodních toků, nejméně jeden hektar vodní plochy a u vodního toku nejméně dva kilometry jeho délky (ust. § 296 odst. 1 TZ)

¹³⁹ Ustanovení § 122 odst. 2 TZ.

vynaložení nákladů značného rozsahu¹⁴⁰ k odstranění následků takového jednání. Druhá základní skutková podstata zůstala nezměněna¹⁴¹.

Upraveny byly také okolnosti zvláště přitěžující tak, aby odpovídaly okolnostem uvedeným u nedbalostní formy tohoto trestného činu. Ve druhém odstavci tak přibyla okolnost spočívající ve spáchání trestného činu z důvodu porušení důležité povinnosti vyplývající z pachatelova zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu zákonem, a dále okolnost, která spočívá ve spáchání trestného činu s úmyslem získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch. Upraveny byly také stanovené náklady, které je nutné vynaložit k odstranění následků. Zatímco doposud byly vyžadovány náklady značného rozsahu, nyní je nutné vynaložit náklady velkého rozsahu. Třetí odstavec se mění tak, že přísněji bude potrestán ten, kdo spáchá trestný čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, tedy min. 5 milionů Kč (§ 138 TZ)¹⁴².

Do výkladového ustanovení obsaženého v § 296 byl vložen nový odstavec třetí, který stanoví, že „*poškozením nebo ohrožením půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí se rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, bez povolení podle jiného právního předpisu*“. K tomuto zákonodárci přistoupili na základě nutnosti transpozice ustanovení čl. 3 písm. d) směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí¹⁴³.

Nově je respektována i systematika ochrany přírody a krajiny¹⁴⁴. Došlo k „odtržení“ územní ochrany od skutkové podstaty trestného činu Ohrožení a poškození životního prostředí a k jejímu začlenění do nově vzniklých skutkových podstat trestných

¹⁴⁰ Ustanovení § 138 TZ.

¹⁴¹ Scheu, L. Trestněprávní problematika v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí. 2011, č. 30, str. 44.

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

¹⁴³ Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Trestněprávní revue. 2012, č. 4, str. 81

¹⁴⁴ Tamtéž.

činů Poškození vodního zdroje (§ 294a TZ) a Poškození chráněných částí přírody (§301 TZ).

5.2. Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

Nedbalostní forma trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí procházela obdobnými vývojovými stádii jako forma úmyslná. Průběžně docházelo k upřesňování formulace skutkové podstaty s tím, že k nejdůležitější změně došlo v souvislosti s přijetím zákona č. 330/2011 Sb., který skutkovou podstatu trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti přeformuloval takto:

§ 294 Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

Kdo v rozporu s jiným právním předpisem z hrubé nedbalosti poškodí nebo ohrozí půdu, vodu, ovzduší nebo jinou složku životního prostředí, a to ve větším rozsahu nebo na větším území, nebo takovým způsobem, že tím může způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt anebo je-li k odstranění následků takového jednání třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, nebo kdo z hrubé nedbalosti takové poškození nebo ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
- b) způsobí-li takovým činem trvalé nebo dlouhodobé poškození složky životního prostředí, nebo*
- c) je-li k odstranění následků takového činu třeba vynaložit náklady ve velkém rozsahu.*

Novelou došlo k sjednocení dikce obou ustanovení s tím rozdílem, že u této formy je k naplnění skutkové podstaty vyžadováno zavinění ve formě hrubé nedbalosti, která je ve výkladovém ustanovení § 16 odst. 2 TZ definována jako přístup pachatele

k požadavku náležité opatrnosti svědčící o zřejmé bezohlednosti pachatele, a je tak považována za vyšší stupeň intenzity nedbalosti¹⁴⁵. V dícei tohoto ustanovení se objevuje vůbec poprvé, když doposud k naplnění skutkové podstaty stačilo zavinění ve formě prosté nedbalosti.

5.3. Aplikační praxe

S ohledem na velice nešťastně formulovanou skutkovou podstatu trestného činu, která byla obsažena jak v trestním zákoně, tak v trestním zákoníku, a to až do okamžiku účinnosti zákona č. 330/2011 Sb., nebylo odhalování trestné činnosti příliš časté. Dle údajů dostupných ze statistických ročenek kriminality ministerstva spravedlnosti z let 2008, 2009 a 2010 lze dovodit, že počty zjištěných trestných činů Poškození a ohrožení životního prostředí a jeho nedbalostní formy mají od roku 2001 dokonce sestupnou tendenci. Poslední údaj reflektující stav v roce 2009 hovoří o dvou odhalených trestných činech dle § 181a TrZ (dnes § 293 TZ) a dokonce o žádném odhaleném trestném činu dle § 181b TrZ (dnes § 294 TZ)¹⁴⁶.

Dle Jarmiče nebylo jednoduché kvalifikovat jednání pachatelů jako trestný čin ani po zpřesnění formulací jednotlivých skutkových podstat. Bylo tomu zejména proto, že je pachatelé často obcházel, jelikož k naplnění formálních znaků skutkových podstat bylo nutné splnění kumulativních podmínek¹⁴⁷.

I přesto, že nutnost kumulace podmínek již v souvislosti s přijetím zákona č. 330/2011 Sb. odpadla, není správné se domnívat, že rázem dojde k prudkému nárůstu odhalovaných trestných činů dle § 293 a 294 TZ. Důvodem mohou být zejména opožděné projevy následků protiprávního jednání, pozdní oznámení či neodbornost příslušníků Policie ČR¹⁴⁸ a dalších orgánů činných v trestním řízení¹⁴⁹.

¹⁴⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 239

¹⁴⁶ Jarmič, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010, č. 9, str. 271

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Jarmič, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010, č. 9, str. 273

¹⁴⁹ Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2002. str. 92

Pokud se případ skutečně dostane až před soud, nastává zde jiný problém. Trestné činy proti životnímu prostředí jsou obecně považovány za tzv. „zločiny bez obětí“, a tudíž na jejich pachatele není nahlíženo stejně jako např. na pachatele násilné trestné činnosti¹⁵⁰.

Na závěr je také nutné podotknout, že k prosazení přísnější ochrany životního prostředí brání skutečnost, že se protiprávní jednání proti životnímu prostředí stále hojně postihuje „pouze“ v rámci správního řízení¹⁵¹.

5.4. Shrnutí

Trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí a jeho nedbalostní forma tvoří základnu pro všechny trestné činy proti životnímu prostředí. Jde o trestné činy obecné, které se použijí subsidiárně ve vztahu k ostatním trestným činům hlavy osmé trestního zákoníku. Společným objektem je zájem na ochraně životního prostředí. Pachatelem těchto trestných činů může být kdokoli, s výjimkou v ustanovení § 293 odst. 2 písm. b) a § 294 odst. 2 písm. b), které v rámci kvalifikovaných skutkových podstat vyžadují subjekt speciální, tedy osobu, která protiprávně jednala v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnáním, postavením nebo funkcí.

Obě základní skutkové podstaty společně s těmi kvalifikovanými prošly v průběhu své existence rozsáhlými změnami, které je „vybrousily“ do současné podoby. Beze sporu se jedná o podobu nejzdařilejší. Problém ovšem zůstává v otázce jejich aplikace. Již zmíněná obecnost skutkových podstat se velmi negativně projevuje ve schopnosti jejich prokázání a tím i v počtu odhalených trestných činů. Můžeme jen doufat, že se to v budoucnu změní.

¹⁵⁰ Jarmič, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí. Trestněprávní revue. 2010, č. 9, str. 273

¹⁵¹ Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2002. str. 92

6. Trestný čin Týrání zvířat

Trestný čin Týrání zvířat je jedním ze zvláštních trestných činů obsažených v hlavě osmé zvláštní části trestního zákoníku. Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně zvířat jako živých tvorů, schopných pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich bezdůvodným usmrcováním. A to **zvířat** jak volně žijících, tak chovaných v péči lidí, zvířat vlastních i cizích¹⁵².

Tento trestný čin byl do českého právního řádu zaveden zákonem č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, ze dne 11. prosince 1991. Zařazen byl jako ustanovení § 203 mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití obsažené v hlavě páté. Tehdejší skutková podstata však považovala za trestné pouze opakovaná protiprávní jednání, a to včetně přestupku, a utýrání zvířete¹⁵³. Nepostihovala tedy samotné týrání zvířat, pokud se nejednalo o recidivu. Trestní sazby, které bylo možno ukládat, byly navíc poměrně nízké, kdy maximální sazba odnětí svobody činila jeden rok, popřípadě dva roky u kvalifikované skutkové podstaty.

V trestním zákoníku byla skutková podstata zcela změněna tak, aby lépe vyhovovala požadavku ochrany zvířat.

6.1. Legislativní vymezení

§ 302 Týrání zvířat

(1) Kdo týrá zvíře

a) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

b) surovým nebo trýznivým způsobem veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

¹⁵² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3010

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) byl-li za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, nebo

b) způsobí-li týranému zvířeti takovým činem trvalé následky na zdraví nebo smrt.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na větším počtu zvířat.

Ustanovení obsahuje na rozdíl od dřívější dikce již pouze jednu základní skutkovou podstatu, v níž se objevuje výčet nežádoucího jednání, kdy je trestné týrání zvířat *zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo surovým nebo trýznivým způsobem veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném*. Kvalifikovaná skutková podstata pak postihuje recidivu, zvláště závažné následky protiprávního jednání ve formě trvalých následků na zdraví¹⁵⁴ či smrti. Nově formulovaná skutková podstata již výslovně nepostihuje utýrání zvířete, jako tomu bylo dříve. Utýrání zvířete, které bylo ustálenou judikaturou definováno jako každé usmrcení zvířete způsobem, který mu působí nepřiměřenou bolest¹⁵⁵, je postihováno v rámci kvalifikované skutkové podstaty obsažené v § 302 odst. 2 písm. b) TZ. Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění, za utýrání zvířete pak považuje i způsobení jiné trýzně vycházející z jednání člověka, které zvíře sice přežije, ale které má za následek jeho utrčení, a také usmrcení zvířete zakázanými metodami¹⁵⁶.

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je také týrání většího počtu zvířat. Samotný trestní zákoník nenabízí hranici určující, co je větší počet zvířat.

¹⁵⁴ Za trvalé následky na zdraví zvířete jsou považovány „*takové nezvratné změny jeho zdravotního stavu v důsledku týrání, které již nelze zcela vyléčit ani nijak zahojit a projevují se zhoršením zdravotního stavu zvířete oproti stavu před týráním*“ (cit. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. §140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3014).

¹⁵⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 4 To 597/1998 ze dne 18. 1. 1999.

¹⁵⁶ Dle ustanovení § 5 odst. 8 ZOZ jsou zakázanými způsoby usmrcení zvířete např. utopení, ubití, ubodání či usmrcení za použití elektrického proudu.

Ustálená praxe tuto hranici stanovila na minimálním počtu sedmi zvířat¹⁵⁷ a to bez ohledu na to, zda byla zvířata týrána paralelně či nikoli¹⁵⁸.

Subjektem trestného činu Týrání zvířat může být jakákoli fyzická osoba, ať už je či není vlastníkem týraného zvířete, nikoli ovšem osoba právnická¹⁵⁹.

6.1.1. Zvíře jako objekt

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění, definuje zvíře ve svém ustanovení § 3 písm. a) jako každého živého obratlovce, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo.

Samotné právní pojetí zvířete je jednou z velmi diskutovaných otázek. Zvíře je stále dle občanského zákoníku považováno za věc v právním smyslu a jako s takovou je s ním nakládáno. Neplatí to ovšem bezvýjimečně, když je zvířeti, jako živému tvorovi, poskytnuta zvláštní ochrana v rámci některých zvláštních právních předpisů, z nichž nejvýznamnější je zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění (dále jen ZOZ)¹⁶⁰. Předmětem uvedeného zákona jsou *společenské vztahy vznikající při zajišťování adekvátního zdravotního i psychického stavu zvířat*¹⁶¹, která „*jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými (...) pociťovat bolest a utrpení, a která si zasluhují pozornost, péči a ochranu ze strany člověka*“¹⁶². Nejasné postavení zvířete v právních vztazích by se mělo změnit v souvislosti s nabytím účinnosti nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen NOZ)), který ve svém ustanovení § 494 říká, že „*Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze*“. Tato zásadní změna byla uskutečněna po vzoru ostatních evropských států, které v úpravě právního postavení zvířete na něj hledí jako na živého tvora, nejen jako na předmět právních

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 657/2011 ze dne 15. 6. 2011.

¹⁵⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. §140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3015

¹⁵⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. §140-421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3014

¹⁶⁰ Prchalová, J. Právní ochrana zvířat. Praha: Linde Praha a.s., 2009, str. 15

¹⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

¹⁶² Preambule zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění.

vztahů, a zdůrazňují také vzájemný vztah mezi ním a člověkem. Ani nový občanský zákoník tak „*nebere tedy zřetel jen na samotné zvíře, ale i na jeho pána a bere v ochranu i jejich vzájemný vztah a emoční vazbu*“¹⁶³. Na rozdíl od úpravy obsažené v ZOZ považuje nový občanský zákoník za zvíře jak obratlovce, tak i bezobratlé, pokud jsou schopni cítit bolest nebo stres¹⁶⁴.

6.1.2. Týrání jako objektivní stránka trestného činu

Samotný trestní zákoník nenabízí žádnou definici pojmu týrání. Obecně je za týrání považováno „*zlé nakládání s živým tvorem, které mu způsobí útrapy a příkoří*“¹⁶⁵. Bližší definici obsahuje ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění, které za týrání považuje jednání směřující zejména k vyvolání nepřiměřené bolesti, a to jakýmkoli způsobem, přeceňování fyzických sil zvířete, hladovění nebo naopak překrmování zvířete či jeho neúčelnému uzavírání v prostorách s omezenou možností pohybu. Za týrání je považován také výcvik zvířete k agresivnímu chování vůči člověku i jinému zvířeti nebo účelová konfrontace dvou a více zvířat. Zakázány jsou jakékoli chirurgické úkony směřující ke změnám vzhledu zvířete s výjimkami uvedenými v ustanovení § 7 odst. 3 a 4 ZOZ, podávání veterinárních léčiv bez dohledu veterinárního lékaře nebo podávání dopingových látek. Zákon chrání kromě fyzického stavu zvířete také jeho psychický stav, když za týrání považuje rovněž působení stresových vlivů. Týráním zvířete je i jeho bezdůvodné opuštění s úmyslem se ho zbavit a další zákonem vymezená nežádoucí jednání.

Uvedené ustanovení obsahuje velmi podrobný výčet možného protiprávního jednání, ačkoli se zdaleka nejedná o veškeré formy „zlého“ zacházení se zvířaty¹⁶⁶. Naopak se dle ustanovení § 4 odst. 2 ZOZ o týrání nejedná v případě naléhavé potřeby

¹⁶³ Důvodová zpráva k NOZ.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3010

¹⁶⁶ Prchalová, J. Právní ochrana zvířat. Praha: Linde Praha a.s., 2009, str. 44

záchrany života zvířat nebo lidí v naléhavých situacích a v případě pokusů prováděných podle schváleného projektu.

Aby však došlo k naplnění základní skutkové podstaty uvedeného trestného činu a nejednalo se o „pouhý“ přestupek, je nutné provést toto týrání zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem nebo surovým nebo trýznivým způsobem, a to buď veřejně, nebo na místě veřejně přístupném. Uvedené pojmy nejsou trestním zákoníkem definovány. Za týrání zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem je obecně považováno takové jednání, které se vymyká obvyklým případům a které způsobí bolest, utrpení nebo příkoří ve vyšší míře, např. vysokou intenzitou, delší dobou trvání či opakováním¹⁶⁷. Nižší intenzita týrání pak postačuje k naplnění skutkové podstaty podle § 302 odst. 1 písm. b) TZ, pokud je toto týrání prováděno veřejně, tedy nejméně před třemi osobami současně přítomnými¹⁶⁸, nebo prostřednictvím filmu, televize či veřejně přístupné počítačové sítě¹⁶⁹, nebo pokud je prováděno na místě veřejně přístupném. Definicí takového místa již trestní zákoník neobsahuje, je nutné proto hledat v judikatuře, která jej definuje nejen jako „každé místo, kam má přístup široký okruh lidí individuálně neurčených a kde se také zpravidla více lidí zdržuje“¹⁷⁰, ale také jako prostory v soukromém vlastnictví, do kterých může veřejnost vstoupit, anebo ze kterých lze protiprávní jednání vnímat¹⁷¹.

6.2. Shrnutí

Jak již bylo uvedeno výše, je možné polemizovat nad začleněním trestného činu Týrání zvířat mezi trestné činy proti životnímu prostředí. Individuálním objektem je tu totiž, spíše než zájem na ochraně životního prostředí jako takového, zájem na ochraně zvířete jako individuálního živého tvora¹⁷². Na druhou stranu se asi nenajde vhodnější

¹⁶⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3010

¹⁶⁸ Výkladové ustanovení § 117 písm. b) TZ.

¹⁶⁹ Výkladové ustanovení § 117 písm. a) TZ.

¹⁷⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3013

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 657/2011 ze dne 15.6.2011.

¹⁷² Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Trestněprávní revue. 2012, č. 4, str. 83

hlava, kam tento trestný čin, jehož objektem je ochrana zvířete jako součásti přírody, zařadit.

Týrání zvířat je pojem, který se v široké veřejnosti ozývá velmi často, ačkoli si pod ním každý představí trochu něco jiného. Ať už jsou konkrétní představy jakékoli, jedno mají společné – nevhodné zacházení se zvířaty. Toto zacházení nemusí být vůbec protiprávní, může být kvalifikováno pouze jako přešůpek, anebo se může jednat o trestný čin. Ať už je jednání kvalifikováno jakkoli, vždycky se bude jednat o nedobré zacházení se zvířaty, bezbrannými živými tvory, které si lidé pořizují pro potěchu, pro radost, pro jejich užitečnost, nebo kteří si žijí volně, ale rozhodně nejsou určeni jako předmět pro neomezené zacházení.

Z pouhého nahlédnutí do denního tisku je zřejmé, že týrání zvířat je téměř na denním pořádku. Stále častěji se objevují nové případy nepřiměřeného zacházení se zvířaty, ať už jako důsledek „zábavy“ dospívajících dětí, nebo jako následek záchvatu vzteku, který si člověk vybije na nevinném tvorovi.

Ačkoli by se mohlo zdát, že se stále se stupňující mírou ochrany zvířat, bude tohoto protiprávního jednání ubývat, opak je pravdou. Můžeme jen doufat, že se barbarství z našich povah vytratí a my budeme odpovídajícím způsobem ctít zvířata, jako živé tvory přinášející lidem prospěch i radost.

7. Závěr

V úvodu této diplomové práce byl vytyčen její cíl spočívající v analýze platné právní úpravy v oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí v rámci českého právního řádu. Tato problematika je dnes velice aktuální, když se environmentální kriminalita v České republice bohužel stále v široké míře objevuje.

Ochranu životnímu prostředí poskytuje mnoho prostředků, z nichž nejvýznamnější je ochrana prostřednictvím právních norem, jako závazných pravidel chování obsažených v právních předpisech. Tato práce se zabývala především normami trestního práva, jejichž porušením vzniká trestněprávní odpovědnost za protiprávní jednání. Trestněprávní předpisy důležité pro ochranu životního prostředí byly v této práci nastíněny a také zhodnoceny. Při bližším seznámení se s nimi je evidentní, že právní úprava ochrany životního prostředí ještě zdaleka nedosáhla své bezvadné formy (pokud něco takového vůbec existuje) a je nutné na jejím zkvalitňování stále pracovat. Vzor je možné spatřovat na mezinárodní a zejména na evropské úrovni, kde se ochraně životního prostředí věnuje o poznání více pozornosti. I tento širší rámec byl v diplomové práci stručně zmíněn, a to v souvislosti s jeho větším či menším ovlivňováním českého právního řádu.

Hlavní nedostatky platné právní úpravy trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí je možno spatřovat zejména v nedostatečných sankcích, které trestní zákoník, jako stěžejní trestní zákon v České republice, umožňuje uložit za spáchání trestného činu proti životnímu prostředí. Otázkou je, proč se oblasti životního prostředí, které je pro život člověka velmi důležitou podmínkou, neposkytuje prostřednictvím sankcí trestního práva důslednější ochrana. Odpověď můžeme hledat již v samotném smýšlení široké veřejnosti, která sice ráda o ochraně životního prostředí mluvívá, nicméně fakticky ji zajímá o trochu méně. Je pochopitelné, že je větší ochrana poskytována lidskému životu, zdraví, svobodě apod. Stačí se nad tímto ale zamyslet a je zřejmé, že s ochranou životního prostředí je vlastně chráněn také samotný lidský život. A to je potřeba si uvědomit.

Problémem se jeví také skutečnost, že se protiprávní jednání proti životnímu prostředí stále často postihuje raději než podle norem trestního práva, podle norem práva správního v rámci odpovědnosti za přestupek nebo jiný správní delikt. Ačkoli je jednou ze základních zásad trestního práva zásada subsidiarity trestněprávní represe, která stanovuje pomyslnou hranici mezi trestným činem a přestupkem v podobě škodlivosti protiprávního jednání, přísnější postihy, které nabízí trestní právo, by byly z hlediska prevence daleko účinnější.

Na druhou stranu se z výše uvedené analýzy platné právní úpravy dají vyvodit i pozitivní závěry, a to zejména s ohledem na její neustálý vývoj. Ať již samostatně nebo z povinnosti plynoucí z mezinárodních a evropských závazků dochází k postupnému zlepšování ochrany prostřednictvím trestního práva. Toto zlepšení lze spatřit např. v upřesňování skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, které s sebou přináší novely trestního zákoníku. Výhody přesnějších a jednodušších dikcí skutkových podstat můžeme spatřovat zejména při jejich aplikaci.

Zásadní změnou k lepšímu bylo také přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Zejména v oblasti životního prostředí je tato úprava vítaná, jelikož je nyní pravděpodobnější, že společnosti, které doposud nemohly být postihnuty, a osoby stojící za protiprávním jednáním často nebyly dohledány, ponесou nyní za své jednání odpovědnost. Otázkou ovšem nadále zůstává, proč nebyla trestněprávní odpovědnost právnických osob přijata ve formě generální odpovědnosti za všechny trestné činy s výjimkou těch, které lze z povahy věci spáchat pouze jednáním fyzické osoby, a namísto toho se přistoupilo k taxativnímu výčtu trestných činů, který ovšem není zdaleka úplný. Toto se projevilo také v oblasti environmentální kriminality, kdy mezi trestné činy, za které jsou nově odpovědné rovněž právnické osoby, nebyly zařazeny trestné činy obsažené v ustanoveních § 302 až 307 TZ, ačkoli tam být mohly a měly. Z uvedeného vyplývá, že ani tato úprava zatím není bezchybná a je také otázkou, jak hojně bude využívána. Krok k důslednější ochraně životního prostředí to ale zajisté je.

Seznam použitých zkratek

OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
TrZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
ZOZ	Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění.
ZoTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

Seznam literatury

Knižní prameny

- Damohorský, M. České právo životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2003, 194 s., ISBN 80-85889-49-8
- Damohorský, M. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, str. 11-18 ISBN 978-80-246-2091-6
- Damohorský, M. Ekologicko-právní odpovědnost. In Ekologická újma a právní odpovědnost. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 5-8.
- Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 680 s. ISBN 978-80-7400-338-7
- Damohorský, M. Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, sborník z konference, KRNAP – Rýchory 2000, PF UK Praha 2000. 172 s. ISBN 80-85889-37-4
- Damohorský, M. Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2002. str. 5-15. ISBN 80-85889-42-0
- Gerloch, A. Teorie práva. 4. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007,
- Humlíčková, P. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, str. 57-231
- Chmelík, J. a kol. Ekologická kriminalita a možnost jejího řešení. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, 215 s. ISBN 80-7201-543-5
- Jančářová, I. Ekologická politika. Brno: Masarykova univerzita, PF, edice učebnic č. 353. 2004. ISBN 80-210-3599-4
- Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde Praha a.s., 2007, 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9

- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3
- Jelínek, J., Herczeg, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, 208 s. ISBN 978-80-87576-07-6
- Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1441 str. ISBN 978-80-7380-140-3
- Mezřický, V. a kol. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Praha: Portál, 2005. 208 s., ISBN 80-7367-003-8
- Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob-ano či ne? Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000. Masarykova univerzita Brno, 2009, str. 166-185
- Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 323 s. ISBN 978-80-210-4926-0
- Prechalová, J. Právní ochrana zvířat. Praha: Linde Praha a.s., 2009. 328 s. ISBN 978-80-7201-763-8
- Psutka, J. Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2011, 436 s. ISBN 978-80-7357-559-5
- Dienstbier, F. Nástroje ochrany životního prostředí – role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, 209 s. ISBN 978-80-87382-13-4
- Stejskal, V. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In AUCI 3/2011. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012. str. 45-56
- Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2002. str. 19-170. ISBN 80-85889-42-0

- Stejskal, V. Vícha. O. Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009, 336 s. ISBN 978-80-87212-07-3
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. 978-80-7400-428-5
- Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000. Masarykova univerzita Brno, 2000, str. 197-222
- Šturma, P., Tomášek, M. Nové jevy v právu na počátku 21. století. Proměny veřejného práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 481 s. ISBN 978-80-246-1662-9
- Tichá, T. a kol. Slovník pojmů užívaných v právu životního prostředí. Praha: ABF, 2004. 463 s. ISBN 80-86165-95-7
- Tichá, T. Trestní právo a ochrana životního prostředí – aktuální vývoj. In Aktuální otázky práva životního prostředí. Brno: AUBI. 2005. svazek 285. str. 76-82

Časopisecké zdroje

- Havelková, S. Odpovědnost za správní delikty a trestné činy. Ochrana přírody. 2012, č. 1, str. 10-12
- Janda, P. Trestní odpovědnost právnických osob. Právní forum. 2006, č. 5. str. 168
- Jelínek, J. Právnícké osoby a působnost nového zákona. Právní rádce. 2012. č. 1, str. 4-7
- Jelínek, J. Právníckým osobám hrozí osm druhů sankcí. Právní rádce. 2012. č. 1. str. 8-10

- Kafka, A. Trestné činy proti životnímu prostředí. Právní rádce, 2003, č. 3, s. 54-57
- Nováčková, S. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). Trestněprávní revue. 2011. č. 4. str. 95-101
- Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim-od návrhu k účinné právní úpravě. Trestněprávní revue. 2012, č. 2, str. 27-52
- Prechalová, J. Nový právní předpis EU o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. České právo životního prostředí, 2003, č. 1., s. 52-56
- Scheu, L. Trestněprávní problematika v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí. 2011, č. 30, str. 38-45
- Stejskal, V. Nový trestní zákon 2010. České právo životního prostředí. 2009, č. 25, str. 43-47
- Stejskal, V. Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU. České právo životního prostředí. 2008, č. 24. str. 82-85
- Stejskal, V. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem? České právo životního prostředí. 2008, č. 23, str. 62-68
- Šámal, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin Advokacie. 2009, č. 10, str. 22
- Tichá, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí - zásadní vývoj v evropském právním prostředí. České právo životního prostředí. 2005. č. 16. str. 9-17
- Trubač, O. Trestní odpovědnost právnických osob. Daně a právo v praxi. 2012, č. 2, str. 18
- Vidrna, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin Advokacie. 2012, č. 10, str. 34

- Zicha, J., Pokorná, L. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Trestněprávní revue. 2012, č. 4, str. 79-104

Právní předpisy a související dokumenty

- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Rámcové rozhodnutí Evropské rady 2003/80/SVV o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva.
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV o boji proti znečištění z lodí.
- Směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/123/ES, kterou se mění směrnice 2005/35/ES o znečištění lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
- Zákon č. 159/1989 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, zákon o přečinech a trestní řád.
- Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění.
- Zákon č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon.
- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění.
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.
- Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění.

- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), v platném znění.
- Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a změně některých zákonů (vodní zákon), v platném znění.
- Zákon č. 134/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1991 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.
- Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
- Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Nařízení vlády č. 453/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin.

Judikatura

- Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp.zn. 6 To 133/94 ze dne 2.10.1995
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 8 Tdo 1152/2008, ze dne 30.10.2008
- Usnesení Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 2680/08 ze dne 16.9.2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 657/2011 ze dne 15.6.2011
- Rozhodnutí ESD č. C-440/05 z roku 2007
- Rozsudek ESD č. C-176/03 ze dne 13.9.2005

Internetové zdroje

- Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy, která byla schválena usnesením vlády č. 1451 dne 30. listopadu 2009. [citováno 2013-02-09]. Dostupné z: <<http://www.ancr.cz/file.php?nid=1834&oid=1553850>>
Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/UNDP_sbornik/Druhy.pdf>
- Council of Europe: Convention on the Protection of Environment through Criminal Law [cit. 2012-11-15].
Dostupné z: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=1&DF=06/03/2010&CL=ENG>>
- Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. [citováno 2013-1-20].
Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:EN:PDF>>
- Kára, J. Udržitelný rozvoj jako klíčový princip v rozvojových strategiích mezinárodního společenství. In K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek. Svazek 2. Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Centrum pro otázky životního prostředí. 2002. [citováno 2012-12-01]. Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/UNDP_sbornik/Druhy.pdf>
- Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, sněmovní tisk 745. [citováno 2013-02-09].
Dostupné z <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=745>>
- Sedláčková, J. Trestní odpovědnost právnických osob. [citováno 2013-02-09].
Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob/>>

- Nový trestní zákoník. Zpřísnění trestů a nové trestné činy. Ministerstvo spravedlnosti ČR. [citováno 2013-03-09]. Dostupné z: <<http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/zpriseni-trestu-a-nove-trestne-ciny.html#zvirata>>

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá v dnešní době velmi aktuálním tématem, kterým je ochrana životního prostředí prostřednictvím norem trestního práva. Jelikož se ekologická kriminalita stále rozvíjí co do kvality i kvantity, je nutné ji co nejdůsledněji postihovat tak, aby pachatelé od případného protiprávního jednání upustili.

K ochraně životního prostředí jsou využívány různé druhy nástrojů. Od nástrojů vzdělávacího a osvětového charakteru, přes nástroje vědeckého a ekonomického typu, až po nástroje právní. Ačkoli nelze stanovit přesné pořadí důležitosti těchto jednotlivých nástrojů, lze s jistotou konstatovat, že právní nástroje jsou těmi základními. S ostatními se pak vzájemně doplňují tak, že pro životní prostředí vytváří komplexní ochranu. Na rozdíl od ostatních nástrojů se však jedná o nástroje nezastupitelné, a to zejména pro svou přesnost, závaznost a vynutitelnost.

Diplomová práce se věnuje především nástrojům trestněprávní ochrany životního prostředí v České republice, které následně zasazuje do mezinárodního a evropského rámce. Pojednává o podmínkách trestněprávní odpovědnosti s důrazem na trestněprávní odpovědnost právnických osob, jako novinku v českém právním řádu, která nebyla přijímána zcela bez výhrad. Velká část práce je věnována jednotlivým trestným činům proti životnímu prostředí obsažených at' už v hlavě osmé, či ostatních hlavách zvláštní části trestního zákoníku. Nedílnou součástí práce jsou také dvě kapitoly věnované podrobnější analýze dvou konkrétních trestných činů – Poškození a ohrožení životního prostředí (a jeho nedbalostní formy) a Týrání zvířat, včetně jejich historického vývoje.

Cílem této práce je analýza platné a účinné právní úpravy. Výsledkem této analýzy je zjištění, že se životní prostředí postupně dostává do popředí zájmu, ačkoli právní úprava jeho ochrany není zcela bez nedostatků.

Summary

Presented dissertation deals with a very current topic, which is environmental protection through the criminal law standards. Environmental criminality is constantly developing in its quality as well as quantity, so the strictest sanctioning is necessary to prevent the offenders from the unlawful actions.

There are various types of instruments that can be used in environmental protection. They vary from educational to scientific and economic to legal types. It is impossible to set the exact order of importance of these instruments, it certainly can be stated the legal ones are the fundamental ones. Supplemented with the other types they form a complex environmental protection. However unlike other instruments, these instruments are irreplaceable especially for their accuracy, effectuality and enforceability.

This dissertation mostly deals with criminal environmental protection instruments in the Czech Republic and puts them into the international and European context. It describes the conditions of a criminal liability with an emphasis on the criminal liability of the legal persons, a new element in Czech law, which wasn't widely unreservedly accepted. A big part of this dissertation is dedicated to the individual environmental crimes, which can be found in the criminal code in a part VIII or in another parts within the special part. Two chapters are dedicated to analysis of the two crimes in detail - Damage and threats of the environment (including its negligent forms) and Animal abuse including the historical development of it.

The aim of this dissertation is an analysis of actual and efficient legal regulation. The result of this analysis shows that the interest in the environment is gradually growing, although the legal regulation is not completely flawless.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá v dnešní době velmi aktuálním tématem, kterým je ochrana životního prostředí prostřednictvím norem trestního práva. Věnuje se nástrojům trestněprávní ochrany životního prostředí v České republice, které následně zasazuje do mezinárodního a evropského rámce. Pojednává o podmínkách trestněprávní odpovědnosti s důrazem na trestněprávní odpovědnost právnických osob, jako novinku v českém právním řádu. Velká část práce je věnována jednotlivým trestným činům proti životnímu prostředí obsažených at' už v hlavě osmé, či ostatních hlavách zvláštní části trestního zákoníku. Nedílnou součástí práce jsou také dvě kapitoly věnované podrobnější analýze dvou konkrétních trestných činů – Poškození a ohrožení životního prostředí (a jeho nedbalostní formy) a Týrání zvířat, včetně jejich historického vývoje. Cílem této práce je analýza platné a účinné právní úpravy.

Abstract

Criminal liability in environmental protection

Presented dissertation deals with a very current topic, which is environmental protection through the criminal law standards. It mostly deals with criminal environmental protection instruments in the Czech Republic and puts them into the international and European context. It describes the conditions of a criminal liability with an emphasis on the criminal liability of the legal persons, a new element in Czech law. A big part of this dissertation is dedicated to the individual environmental crimes, which can be found in the criminal code in a part VIII or in another parts within the special part. Two chapters are dedicated to analysis of the two crimes in detail - Damage and threats of the environment (including its negligent forms) and Animal abuse including the historical development of it. The aim of this dissertation is an analysis of actual and efficient legal regulation.

Klíčová slova

životní prostředí, ochrana životního prostředí, právo životního prostředí, trestněprávní odpovědnost, poškození a ohrožení životního prostředí, týrání zvířat

Key words

environment, environmental protection, environmental law, criminal liability, damage and threats of the environment, animal abuse